

*Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o.  
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce sv. Ladislava Nové Zámky*

## **R o d i n n é   p r á v o**

**pre študentov VŠZ a SP sv. Alžbety Bratislava, Fakulty  
zdravotníctva a sociálnej práce sv. Ladislava Nové Zámky  
v školskom roku 2021/2022**

*Žiadna časť prednášky nesmie byť publikovaná a šírená žiadnym  
spôsobom bez výslovného súhlasu autora*

Nové Zámky, október 2021

JUDr. Oto Lobodáš, PhD.

## **T - 1 Rodinné právo v Slovenskej republike**

- 1.1 Pojem a predmet rodinného práva
- 1.2 Vývoj rodinného práva
- 1.3 Systém rodinného práva
- 1.4 Základné zásady rodinného práva
- 1.5 Pramene rodinného práva

## **T - 2 Manželstvo**

- 1. Vznik manželstva
  - 1.1 Spôsobilosť na uzavretie manželstva
  - 1.2 Uzavretie manželstva pred orgánom obce alebo mestskej časti (tzv. civilný sobáš)
  - 1.3 Uzavretie manželstva pred orgánom cirkvi (tzv. cirkevný sobáš)
  - 1.4 Uzavretie manželstva v cudzine (tzv. konzulárny sobáš)
  - 1.5 Vyhlásenia snúbencov pri uzavretí manželstva
  - 1.6 Právne následky uzavretia platného manželstva
- 2. Neplatnosť a neexistencia manželstva
  - 2.1 Neexistencia manželstva
  - 2.2 Neplatné manželstvo
- 3. Práva a povinnosti manželov
  - 3.1 Základné práva a povinnosti manželov
  - 3.2 Ďalšie práva a povinnosti manželov
  - 3.3 Majetkové práva a povinnosti manželov
- 4. Zánik manželstva
  - 4.1 Zánik manželstva smrťou jedného z manželov
  - 4.2 Zánik manželstva vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho
  - 4.3 Rozvod manželstva
  - 4.4 Právne následky zániku manželstva rozvodom

## **T - 3 Vzťahy medzi rodičmi, deťmi a ostatnými príbuznými**

- I. Určenie rodičovstva
  - a) Všeobecný výklad
  - b) Určenie materstva
  - c) Určenie a zapretie otcovstva
  - d) Právne vzťahy súvisiace s asistovanou reprodukciou
- II. Rodičovské práva a povinnosti
  - a) Všeobecný výklad
  - b) Výchova a starostlivosť o maloleté dieťa
  - c) Správa majetku dieťaťa
- III. Zásahy štátu do výkonu rodičovských práv a povinností
- IV. Ďalšie práva a povinnosti rodičov a detí a vzťahy v rodine

## **T – 4 Náhradná starostlivosť o dieťa**

- I. Náhradná starostlivosť
- II. Náhradná osobná starostlivosť
- III. Pestúnska starostlivosť
- IV. Ústavná starostlivosť

## **T – 5 Osvojenie**

- I. Všeobecne o osvojení
- II. Hmotnoprávne podmienky osvojenia
- III. Proces vzniku osvojenia
- IV. Právne následky osvojenia
- V. Zrušenie osvojenia

## **T – 6 Poručníctvo a opatrovníctvo**

- I. Všeobecný výklad
- II. Poručníctvo
- III. Opatrovníctvo

## **T – 7 Výživné**

- I. Všeobecný výklad
- II. Konanie o výživnom
- III. Plnenie za iného
- IV. Náhradné výživné
- V. Druhy vyživovacích povinností:
  - a) vyživovacia povinnosť rodičov k deťom
  - b) vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými
  - c) vyživovacia povinnosť medzi manželmi
  - d) príspevok na výživu rozvedeného manžela
  - e) príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matky

## **T – 1 Rodinné právo v Slovenskej republike**

- 1.1 Pojem a predmet rodinného práva
- 1.2 Vývoj rodinného práva
- 1.3 Systém rodinného práva
- 1.4 Základné zásady rodinného práva
- 1.5 Pramene rodinného práva

## 1. 1 Pojem a predmet rodinného práva

Rodinné právo patrí k základným a najstarším právnym disciplínam súkromného práva. Vzťahuje sa na nositeľov práv a povinností rodinnoprávnej povahy (manželov, rodičov a deti alebo iné osoby).

V roku 1950 boli rodinnoprávne vzťahy vyčlenené z Občianskeho zákonníka a v súčasnosti sú upravené zákonom č. 36/2005 Z. z. o rodine. V pripravovanej kodifikácii občianskeho práva sa predpokladá, že rodinné právo bude osobitnou časťou Občianskeho zákonníka.

Pojmovo je rodinné právo vymedzené predovšetkým predmetom úpravy. Preto rodinné právo môžeme odvodiť od obsahu zákona o rodine a ďalších právnych predpisov ako: *„Súhrn právnych noriem súkromnoprávnej povahy, ktorých predmetom sú práva a povinnosti osôb vystupujúcich v rôznych pomeroch v rodine, ako aj v spoločenstvách obdobných rodine.“*

**Predmetom rodinného práva** podľa platnej právnej úpravy sú:

- a) *právne pomery manželov* (zväzok muža a ženy, ktorí nežijú v manželstve, nie je rodinnoprávnym pomerom, aj keď má znaky manželstva), *ktoré zanikajú zánikom manželstva*,
- b) *rodičovské a príbuzenské právne pomery, založené biologickým zväzkom alebo osvojením* (t. j. rozhodnutím súdu),
- c) *pomery nahrádzajúce výkon niektorých rodičovských práv* (spočívajú iba v náhradnom výkone niektorých rodičovských práv a povinností inými osobami, preto sa nepovažujú za pomery rodičovské alebo príbuzenské a označujú sa ako pomery tzv. náhradnej rodinnej výchovy a rodičom vždy zostáva vyživovacia povinnosť voči dieťaťu, ako aj výkon niektorých práv a povinností).

Pod náhradnými rodinnoprávnymi vzťahmi rozumieme:

- a) pomery medzi dieťaťom a fyzickou osobou, *ktorej súd zveril dieťa do náhradnej osobnej starostlivosti* namiesto rodičov,
- b) pomery medzi dieťaťom a fyzickou osobou, *ktorej súd zveril dieťa do pestúnskej starostlivosti* namiesto rodičov,
- c) pomery medzi dieťaťom a poručníkom,
- d) pomery medzi dieťaťom a opatrovníkom.

Náhradné rodinnoprávne vzťahy sú zamerané na zabezpečenie výchovy maloletého dieťaťa. Preto zásadne zanikajú dosiahnutím plnoletosti dieťaťa. Výživa dieťaťa sa zabezpečuje z prostriedkov rodičov, ktorým zostáva aj naďalej vyživovacia povinnosť.

## **1.2 Vývoj rodinného práva**

Do roku 1949 upravovali právne vzťahy v rodine viaceré občianskoprávne predpisy:

- a) zákonom č. 11/1918 Sb. bolo prebraté (recipované) s niektorými obmedzeniami vtedajšie právo rakúske a uhorské. V Čechách, na Morave a v Sliezsku boli manželské a rodinné vzťahy upravené vo Všeobecnom občianskom zákonníku z roku 1811 (ABGB). Na území Slovenska bolo prebraté uhorské občianske právo, ktoré bolo zväčša nepísaným obyčajovým právom. Rodinnoprávne vzťahy boli riešené manželským zákonom č. XXXI/1894 (ktorý vychádzal zo zmluvnej povahy manželského zväzku, zaviedol obligatórny civilný sobáš a pripustil rozluku manželstva) a zákonom č. XX/1877 o poručníctve.
- b) Zákon č. 320/1919 Sb. a n. o manželstve upravil formu uzavretia manželstva, popri platnom cirkevnom sobáši zaviedol fakultatívny civilný sobáš, manželské prekážky a rozlučiteľnosť manželstva (ponechaním inštitútu rozluky „od stola a od lože“ pozbavoval manželov povinnosti spolu žiť).

Právna úprava majetku manželov bola odlišná na Slovensku ako v Čechách, na Morave a v Sliezsku.

Na Slovensku bol systém majetkového spoločenstva (tzv. inštitút koakvizície) pri zániku manželstva. Iba u šľachticov a osôb živiacich sa duševnou prácou sa uplatňoval systém oddelenosti majetkov s možnosťou zmluvnej úpravy.

V Čechách, na Morave a v Sliezsku platil systém oddeleného majetku manželov s možnosťou rôznych úprav prostredníctvom tzv. svadobných zmlúv.

- c) Zákon č. 265/1949 Sb. o rodinnom práve upravoval rodinnoprávne vzťahy ako samostatný právny predpis s účinnosťou od 1. januára 1950 a právna teória uvádzala rodinné právo ako samostatné právne odvetvie.

*Zákon o rodinnom práve, okrem iného:*

- 1/ vychádzal zo zásady rovnoprávneho postavenia muža a ženy,
- 2/ rovnakého postavenia detí narodených v manželstve aj mimo manželstva,
- 3/ uzavretie manželstva bolo viazané na civilný sobáš,
- 4/ koncepciu manželstva ako zmluvného vzťahu nahradil súhlasným vyhlásením manželov o dobrovoľnom vstupe do manželstva pred príslušným národným výborom za prítomnosti dvoch svedkov,
- 5/ zrušenie manželstva bolo možné iba rozhodnutím súdu z dôvodu „hlbokého a trvalého rozvratu manželstva“ a súhlasu nevinného manžela,
- 6/ majetkové spoločenstvo manželov bolo možné modifikovať pre tri situácie uvedené v zákone,
- 7/ vo vzájomnom vzťahu rodičov a detí zákon upustil od inštitútu otcovskej moci a nahradil ju rodičovskou mocou oboch rodičov,
- 8/ osvojenie mohlo vzniknúť iba u maloletých za účelom náhradného rodinného a výchovného prostredia (t. j. vyživovací záväzok biologickým rodičom) a výlučne na základe súdneho rozhodnutia.

*Zákon o rodinnom práve bol novelizovaný:*

- zákonom č. 61/1955 Zb. o zmene predpisov o rozvode, ktorým sa zmiernila pôvodná podmienenosť nemožnosti vyslovenia rozvodu manželstva bez súhlasu nevinného manžela tým, že ak bolo manželstvo hlboko a trvale rozvrátené dlhší čas, súd vo výnimočnom prípade rozhodol o rozvode manželstva,
- zákonom č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení, ktorým sa zaviedol ďalší druh osvojenia, pri ktorom sa osvojiteľia zapísali do matriky na miesto biologických rodičov (t. j. vyživovací záväzok biologických rodičov voči osvojencovi nezostal).

d) Zákon č. 94/1963 Zb. o rodine nadobudol účinnosť 1. apríla 1964 a so zmenami a doplnkami platil do 1. apríla 2005.

Zákon o rodine nadviazal na hlavné zásady úpravy jednotlivých inštitútov v zákone o rodinnom práve z roku 1949 s tým, že dôraz kládol na paternalistické chápanie vzťahu štátu a rodiny.

Zákon odlišne upravoval najmä:

- rozvod manželstva závisel výlučne zo zistenia rozvratu manželstva (a nie od postoja nevinného manžela), ktorý má za následok, že manželstvo nemôže plniť spoločenský účel,
- upravil dva druhy osvojenia líšiace sa podmienkami vzniku, zrušiteľnosťou, resp. nezrušiteľnosťou osvojenia vrátane možnosti zapísania osvojiteľa do matriky na miesto rodičov v prípade nezrušiteľného osvojenia,
- inštitút poručníctva nahradil inštitútom opatrovníctva,
- úpravu majetkových vzťahov presunul do Občianskeho zákonníka a bola vyjadrená inštitútom bezpodielového spoluvlastníctva manželov a spoločných užívacích práv manželov.

e) Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine je účinný od 1. apríla 2005 a priniesol (podľa dôvodovej správy) zmeny, ktoré sa týkajú najmä:

- dôvodov neplatnosti a neexistencie manželstva v rámci okolností vylučujúcich uzavretie manželstva,
- možnosti úpravy styku dieťaťa s blízkymi osobami,
- úpravy výchovných opatrení,
- osvojenia,
- určovania rodičovstva,
- návratu k rozlišovaniu inštitútov poručníctva a opatrovníctva a výživného,
- sprísňujú sa pravidlá sledovania spôsobu výkonu a hodnotenia účinnosti ústavnej výchovy (súd hodnotí jej účinnosť najmenej dvakrát do roka),
- zaradenie pestúnskej starostlivosti do zákona.

### 1.3 Systém rodinného práva

Rodinné právo sa vnútorne systematicky člení na niekoľko častí, ktoré nie sú zhodné s vnútornou systematikou zákona o rodine, pretože viaceré inštitúty sa prelínajú do občianskeho a rodinného práva.

Rodinné právo sa skladá z dvoch častí:

- a) *statusovej*, do ktorej zaradujeme založenie a zánik manželstva, založenie pomerov medzi rodičmi a deťmi zrodením alebo osvojením,
- b) *ostatnej rodinnoprávnej problematiky*, ktorá sa člení na tzv. manželské právo upravené v zákone o rodine (t. j. osobné a majetkové manželské právo) a rodinné právo v užšom zmysle slova, ktoré sa podľa subjektov člení na pomery rodičov a detí, pomery náhradnej starostlivosti, ako aj pomery obdobné, napr. sociálnoprávna starostlivosť o dieťa.

### 1.4 Základné zásady rodinného práva

Základné zásady vyjadrujú politicko právne postuláty umožňujúce na danom stupni vývoja obsahovo sformulovať jednotlivé inštitúty rodinného práva. Praktický význam zásad spočíva v tom, že vytvárajú sústavu základných pravidiel, ktoré usmerňujú interpretáciu a aplikáciu zákona o rodine v právnej praxi.

Autori učebnice Rodinné právo – Ján Cirák, Bronislava Pavelková a Marek Števček, Heuréka 2008, str. 28 až 32 uvádzajú základné zásady rodinného práva v kontexte so zásadami všeobecného súkromného (občianskeho) práva nasledovne:

**a) *zásada ochrany manželstva, rodiny a rodičovstva spoločnosťou,***

je najzákladnejšou zásadou úpravy rodinnoprávnych pomerov. Zo zásady vychádza nielen rodinné právo, ale aj rozsiahla oblasť sociálnoprávnej ochrany spoločenskej pomoci a starostlivosti o rodinu.

Právna úprava manželstva a jeho právnych následkov tvorí základnú problematiku rodinného práva a jeho základného predpisu – zákona o rodine.

Podľa čl. 1 základných zásad zákona o rodine je ochrana manželstva vyjadrená nasledovne: „*Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť*

*tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí.“*

V čl. 2 zákona o rodine je vyjadrený vzájomný vzťah ochrany rodiny a manželstva: „Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni.“

**b) zásada dobrovoľnosti a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo,**

Pokiaľ sú ľudia spôsobilí na uzavretie manželstva, právny poriadok neobmedzuje ich vôľu.

**c) zásada monogamie,**

Explicitne je vyjadrená v ustanovení § 9 ods. 1 zákona o rodine v súvislosti s úpravou okolností vylučujúcich uzavretie manželstva.

**d) zásada rovnocennosti civilného a cirkevného sobáša snúbencov,**

Zo zásady vyplýva rovnoprávne postavenie sobáša civilného a cirkevného.

Podľa § 23 ods. 1 zákona o rodine môže manželstvo rozviesť výlučne súd na návrh niektorého z manželov, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.

Podľa zákona o rodine je však cirkevná jurisdikcia vylúčená pri zrušení manželstva rozvodom.

**e) zásada rovnosti muža a ženy v manželských právach a povinnostiach,**

Manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Pokiaľ ide o veci, ktoré sa týkajú rodiny, manželia rozhodujú spoločne. Ak sa nedohodnú o podstatných veciach, rozhodne na návrh jedného z nich súd.

**f) zásada vzájomnej morálnej a materiálnej pomoci všetkých členov rodiny,**

Cieľom zásady je zabezpečiť zvyšovanie hmotnej a kultúrnej úrovne rodiny. Podľa čl. 4 ods. 1 základných zásad zákona o rodine je zásada vyjadrená znením: „Všetci členovia rodiny majú povinnosť vzájomne si

*pomáhať a podľa svojich schopností a možností zabezpečovať zvyšovanie hmotnej a kultúrnej úrovne.*

**g) zásada slobodného svetonázorového pôsobenia rodičov pri výchove detí.**

Podľa čl. 4 ods. 2 základných zásad zákona o rodine je vyjadrená znením: „*Rodičia majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením a povinnosť zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie.*“

Spoločnosť rešpektuje v procese výchovného pôsobenia na deti, ich svetonázor. Výchovné prostredie rodičov voči deťom sa prelína s povinnosťou rodičov zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie vhodné pre zdravý fyzický a psychický rozvoj.

**h) zásada zohľadnenia záujmu maloletého dieťaťa.**

Novela zákona o rodine (zákon č. 175/2015 Z. z.) sa zamerala na zlepšenie ochrany maloletých detí tak, aby sa v čo najširšom meradle uplatňovala zásada, podľa ktorej má každé dieťa od narodenia vyrastať v prirodzenom rodinnom prostredí, ako aj možnosti zlepšenia predchádzania umiestňovania detí do ústavnej starostlivosti v rámci rodinného práva, občianskeho práva, ako aj sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, a to všetko pri zohľadnení záujmov maloletého dieťaťa.

Preto sú novelou zákona o rodine upravené aj základné zásady o rodine v čl. 3, rozšírením o vetu: „Spoločnosť uznáva, že pre všestranný a harmonický vývin dieťaťa je najvhodnejšie stabilné prostredie rodiny tvorenej otcom a matkou dieťaťa.“ a zároveň rozširuje zásady o definíciu kritérií, ktoré je potrebné vyhodnocovať pri skúmaní záujmu dieťaťa a sú uvedené v článku 5.

Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa konkrétneho maloletého týkajú. Pri určovaní a posudzovaní záujmu je podľa čl. 5 základných zásad zákona o rodine, potrebné skúmať a zaoberať sa najmä nasledovnými okruhmi otázok:

- úrovňou starostlivosti,
- bezpečím a stabilitou prostredia, v ktorom dieťa žije alebo sa zdržiava,
- ochranou dôstojnosti, ako aj duševného, telesného a citového vývinu,

- okolnosťami, ktoré súvisia s jeho zdravotným stavom,
- prípadnými okolnosťami, ktoré ohrozujú jeho vývin, dôstojnosť a môžu spôsobiť zásahy do duševnej, telesnej a citovej integrity osobou, ktorá mu je blízkou,
- podmienkami na zachovanie jeho identity a na rozvoj jeho schopností a vlôh,
- jeho názorom a jeho možným vystavením konfliktu lojality a následnému pocitu viny,
- podmienkami na vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami,
- využitím možných prostriedkov na zachovanie rodinného prostredia dieťaťa, ak sa zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností.

Rozšírenie základných zásad rodinného práva sa okrem iného odrazilo aj v rozšírení práva maloletého dieťaťa vyjadriť samostatne a slobodne svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú (§ 43 ods. 1 zákona o rodine).

### **1.5 Pramene rodinného práva**

Prameňom rodinného práva sú právne predpisy upravujúce spoločenské vzťahy tvoriace predmet rodinného práva.

Medzinárodné zmluvy s problematikou rodinného práva, ľudských práv a základných slobôd uzavreté so Slovenskou republikou, resp. ku ktorým Slovenská republika pristúpila a stali sa súčasťou slovenského práva, sú prameňom rodinného práva.

#### **Prameňom rodinného práva sú nasledovné právne predpisy:**

- a) Ústava SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (čl. 41),
- b) Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov, je základným prameňom rodinného práva a za ostatné pramene rodinného práva sú označované nižšie uvedené zákony, ktoré upravujú špeciálne úseky rodinnoprávnej problematiky,
- c) Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov obsahuje všeobecnú časť a niektoré majetkové inštitúty súvisiace s existenciou manželstva a rodiny,
- d) Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok,

- e) Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok,
- f) Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom v znení neskorších predpisov,
- g) Zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov,
- h) Zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov,
- i) Zákon č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezov Ústavného súdu SR č. 615/2006 Z. z. a v znení neskorších predpisov,
- j) Zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- k) Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v znení neskorších predpisov,
- l) Právne predpisy, ktoré upravujú sociálnoprávnu ochranu detí: a) zákon č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, b) zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- m) Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov,
- n) Medzinárodnoprávne dokumenty, ktoré súvisia s rodinným právom, napríklad Dohovor o výkone práv detí (1996), Odporúčanie Rady Európy č. 4/1984 k rodičovskej zodpovednosti, Odporúčanie Rady Európy č. 6/1987 o pestúnskych rodinách,
- o) Medzinárodnoprávne dokumenty, ktoré súvisia s ľudskými právami a základnými slobodami, napríklad Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989 publikovaný pod č. 104/1991 Zb., Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950) publikovaný pod č. 209/1992, Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach (1993) publikovaný pod č. 308/2001 Z. z..

## **T - 2 Manželstvo**

1. Vznik manželstva
  - 1.1 Spôsobilosť na uzavretie manželstva
  - 1.2 Uzavretie manželstva pred orgánom obce alebo mestskej časti (tzv. civilný sobáš)
  - 1.3 Uzavretie manželstva pred orgánom cirkvi (tzv. cirkevný sobáš)
  - 1.4 Uzavretie manželstva v cudzine (tzv. konzulárny sobáš)
  - 1.5 Vyhlásenia snúbencov pri uzavretí manželstva
  - 1.6 Právne následky uzavretia platného manželstva
2. Neplatnosť a neexistencia manželstva
  - 2.1 Neexistencia manželstva
  - 2.2 Neplatné manželstvo
3. Práva a povinnosti manželov
  - 3.1 Základné práva a povinnosti manželov
  - 3.2 Ďalšie práva a povinnosti manželov
  - 3.3 Majetkové práva a povinnosti manželov
4. Zánik manželstva
  - 4.1 Zánik manželstva smrťou jedného z manželov
  - 4.2 Zánik manželstva vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho
  - 4.3 Rozvod manželstva
  - 4.4 Právne následky zániku manželstva rozvodom

### **1. Vznik manželstva**

Podľa článku 41, ods. 1 Ústavy SR manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. SR manželstvo všestranne chráni, napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.

Manželstvo je právnym pomerom dvoch osôb rôzneho pohlavia, ktorý sa uzaviera po splnení podmienok ustanovených zákonom o rodine v §§ 1 až 17.

Manželstvo vzniká na základe dobrovoľného a slobodného rozhodnutia muža a ženy uzavrieť manželstvo (§ 1 ods. 1). Základnou podmienkou uzavretia manželstva je dobrovoľnosť rozhodnutia muža a ženy vstúpiť do manželstva. Zákon rešpektuje slobodnú vôľu snúbencov pri voľbe partnera. Neurčuje, po akom čase známosti majú uzavrieť manželstvo.

Účelom manželstva je vytvoriť harmonické a trvalé životné spoločenstvo, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí (§ 1 ods. 2).

Muž a žena, ktorí chcú uzavrieť manželstvo (snúbenci), majú vopred poznať navzájom svoje charakterové vlastnosti a svoj zdravotný stav (§ 1 ods. 3). Nedodržanie tejto požiadavky nie je sankcionované neplatnosťou manželstva, a to ani v tých prípadoch, keď išlo o zámerné zamlčanie niektorej z týchto skutočností.

Manželstvo sa uzaviera súhlasným vyhlásením snúbencov, že vstupujú do manželstva, pred príslušným orgánom, a to verejne a slávnostným spôsobom v prítomnosti dvoch svedkov (§ 2).

Súhlasné vyhlásenia o uzavretí manželstva musia snúbenci predniesť zásadne osobne. V odôvodnených prípadoch môže matričný úrad na základe písomnej žiadosti oboch snúbencov povoliť uzavretie manželstva prostredníctvom zástupcu. Podmienky zastúpenia upravuje ustanovenie § 8 ZR.

Ak matričný úrad povolí uzavretie manželstva prostredníctvom zástupcu, zastúpený snúbenec vystaví písomné plnomocenstvo. Podpis splnomocniteľa na plnomocenstve musí byť úradne osvedčený, inak manželstvo nevznikne.

Zástupca musí spĺňať podmienku spôsobilosti vyplývajúcu z ustanovenia § 22 Občianskeho zákonníka. Zástupcom môže byť len plnoletá fyzická osoba, ktorá je spôsobilá na právne úkony v plnom rozsahu. Z dôvodu zachovania vážnosti aktu uzavretia manželstva má byť zástupca rovnakého pohlavia ako splnomocniteľ.

Zákon o rodine vyžaduje (§ 2), aby snúbenci prejavili svoju vôľu uzavrieť manželstvo v prítomnosti dvoch svedkov. Spôsobilosť byť svedkom sa posudzuje podľa občianskoprávných predpisov. V súlade s nimi svedok má byť plnoletou fyzickou osobou, ktorá nie je obmedzená, ani pozbavená spôsobilosti na právne úkony. Pri uzavretí manželstva sa vyžaduje prítomnosť oboch svedkov súčasne. Svedkovia potvrdzujú uskutočnenie aktu uzavretia manželstva svojimi podpismi v zápisnici o uzavretí manželstva.

### **1.1 Spôsobilosť na uzavretie manželstva**

V zákone o rodine spôsobilosť na uzavretie manželstva nie je výslovne upravená.

Odvodiť ju môžeme z ustanovenia § 9 a nasledujúcich ustanovení zákona o rodine ako okolnosť vylučujúca spôsobilosť uzavrieť manželstvo:

- a) existujúce manželstvo snúbenca (§ 9 ods. 1) – vyplýva z princípu monogamie, ktorý je chránený aj Trestným zákonom (§ 204 – dvojmanželstvo), skoršie manželstvo musí zaniknúť alebo rozhodnutím súdu bolo predchádzajúce manželstvo vyhlásené za neplatné,
- b) blízky príbuzenský pomer (podľa § 10 manželstvo nemožno uzavrieť medzi predkami a potomkami a medzi súrodencami),
- c) nedostatok veku snúbenca (podľa § 11 ) - manželstvo nemôže uzavrieť maloletý, ktorý nedovršil 18 rokov veku, výnimočne, ak súd povolí uzavretie manželstva maloletému staršiemu ako 16 rokov (podľa § 87 zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok, ďalej len „CMP“),
- d) osoba pozbavená spôsobilosti na právne úkony (§ 12 ods. 1),
- e) duševná porucha snúbenca (§ 12 ods. 3), ktorá by mala za následok obmedzenie spôsobilosti na právne úkony. Iba súd jej môže uzavretie manželstva povoliť, ak je jej stav zlučiteľný s účelom manželstva.

## **1.2 Uzavretie manželstva pred orgánom obce alebo mestskej časti (tzv. civilný sobáš)**

Snúbenci môžu uzavrieť manželstvo pred vecne a miestne príslušným orgánom obce alebo mestskej časti, ktoré sú poverené viesť matriky (§ 4 ZR).

Vyhlásenie o uzavretí manželstva urobia snúbenci pred starostom alebo primátorom alebo povereným poslancom za prítomnosti matrikára.

Z vecnej a miestnej stránky príslušnosti zákon uvádza výnimky:

- a) matričný úrad môže povoliť (podľa § 4 ods. 2 ZR) uzavretie manželstva pred iným matričným úradom na základe delegácie,
- b) ak je priamo ohrozený život jedného zo snúbencov, môže sa manželstvo uzavrieť pred ktorýmkoľvek matričným úradom a na ktoromkoľvek mieste. Aj v tomto prípade sa manželstvo uzatvára pred starostom alebo primátorom alebo povereným poslancom za prítomnosti matrikára a dvoch svedkov.

### **1.3 Uzavretie manželstva pred orgánom cirkvi (tzv. cirkevný sobáš)**

Vyhlásenie o uzavretí manželstva môžu snúbenci urobiť aj pred osobou vykonávajúcou činnosť duchovného registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (podľa zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z.z.).

Orgán cirkvi, pred ktorým došlo k uzavretiu manželstva, je povinný do troch pracovných dní doručiť zápisnicu o uzavretí manželstva matričnému úradu, v ktorého obvode sa manželstvo uzavrelo (§ 5 ods.4 ZR).

### **1.4 Uzavretie manželstva v cudzine (tzv. konzulárny sobáš)**

Občan môže v cudzine uzavrieť manželstvo:

- a) podľa zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov, pričom forma uzavretia manželstva sa spravuje právom miesta, kde sa manželstvo uzatvára,
- b) podľa zákona o rodine pred vedúcim zastupiteľského úradu, prípadne iným splnomocneným pracovníkom zastupiteľského úradu.

Konzulárny úrad uzatvára sobáš v súlade s čl. 5 písm. f/ Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch (publikovaný vo vyhláske č. 32/1969 Zb.).

Podľa ustanovenia § 7 ZR je určeným orgánom SR na uzavretie manželstva aj kapitán lietadla registrovaného v SR, kapitán lode plávajúcej pod vlajkou SR v zahraničí, ako aj veliteľ zahraničnej vojenskej jednotky SR za predpokladu, že je život toho, kto chce uzavrieť manželstvo, priamo ohrozený a aspoň jeden zo snúbencov je občanom SR.

Manželstvá uzatvárané v cudzine sa podľa zákona o matrikách zapisujú do osobitnej matriky, ktorú vedie Ministerstvo vnútra SR v Bratislave.

### **1.5 Vyhlásenia snúbencov pri uzavretí manželstva**

Najdôležitejším vyhlásením snúbencov je ich súhlasné vyhlásenie, že spolu uzavierajú manželstvo. Aby malo vyhlásenie právne následky, musia byť splnené tieto náležitosti:

- a) spôsobilý snúbenec (splňa podmienku veku, v čase vyhlásenia o uzavretí manželstva nesmie existovať porucha v jeho vôľovom prejave, najmä v psychickom stave...),

- b) osobný súhlas – prívolenie snúbenca (okrem uzavretia manželstva zástupcom),
- c) právne relevantná vôľa (vyhlásenie urobené slobodne, vážne, zrozumiteľne - § 14 ods. 1 ZR),
- d) právne relevantný prejav, napríklad ustanovenia § 9 a nasledujúce ZR.

Snúbenci musia urobiť pri uzatváraní manželstva aj vyhlásenia týkajúce sa ich priezviska. Zákon umožňuje snúbencom:

- priezvisko jedného z nich bude ich spoločným priezviskom, alebo
- každý z manželov si ponechá svoje doterajšie priezvisko, alebo
- priezvisko jedného z nich bude ich spoločným priezviskom a jeden z nich si zároveň ako druhé priezvisko v poradí ponechá svoje doterajšie priezvisko.

Podľa vyhlásenia priezviska snúbencov sa upravujú priezviská ich spoločných detí. Ak bude spoločné priezvisko jedného z nich, bude spoločné priezvisko aj priezviskom ich spoločných detí. Ak si ponechajú svoje priezviská, musia vyhlásiť aj dohodu o priezvisku detí, t. j. ktoré z ich priezvisk bude priezviskom spoločných detí. Ak si jeden ponechá aj svoje priezvisko, priezviskom ich detí bude spoločné priezvisko.

### **1.6 Právne následky uzavretia platného manželstva**

Ak sú splnené všetky zákonné podmienky uzavretia manželstva, okamihom vyhlásenia snúbencov o uzavretí manželstva vzniká manželstvo ako zväzok muža a ženy.

K základným právnym následkom uzavretia manželstva patrí najmä:

- zmena osobného statusu muža (ženatý) a ženy (vydatá),
- spravidla dochádza k zmene priezviska jedného z nich, ak sa dohodli na spoločnom priezvisku,
- vznik bezpodielového spoluvlastníctva manželov,
- pri určovaní otcovstva,
- v oblasti výchovy, zastupovania a správy vecí detí a pod.

Uzavretie manželstva vyvoláva právne následky aj vtedy, ak trpí vadou, ktorá môže mať za následok vyhlásenie manželstva za neplatné súdom. Až do

právoplatnosti súdneho rozhodnutia o neplatnosti manželstva je manželstvo platné a vyvoláva právne následky.

## **2. Neplatnosť a neexistencia manželstva**

Podmienky neplatnosti a neexistencie manželstva a ich právne následky upravuje zákon o rodine v ustanoveniach §§ 9 až 17 ako okolnosti vylučujúce uzavretie manželstva. Úprava obsiahnutá v zákone o rodine je špeciálnou úpravou. Preto použitie ustanovení Občianskeho zákonníka o neplatnosti právnych úkonov bude aktuálne iba vtedy, ak zákon o rodine neobsahuje osobitnú úpravu.

O neplatnosti manželstva zásadne platí, že došlo k uzavretiu manželstva, ktoré má vadu ustanovenú v zákone.

V prípade neexistencie manželstva ide o manželstvo, ktoré z pohľadu práva nikdy nevzniklo a právo s ním nespája žiadne následky.

### **2.1 Neexistencia manželstva**

Ustanovenie § 17 ZR úplne vypočítava prípady (*expressis verbis*) zdanlivého manželstva, kedy manželstvo nevznikne a teda ani neexistuje, t. j. ak vyhlásenie o uzavretí manželstva:

- bolo vynútené násilím,
- urobila maloletá osoba mladšia ako 16 rokov,
- bolo urobené pred nepríslušným matričným orgánom (s výnimkou podľa § 4 ods. 2 a 3), nepríslušným starostom alebo primátorom alebo poslancom,
- bolo urobené pred cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou, ktorá nie je registrovaná alebo uzavreté neoprávnenou osobou,
- bolo urobené v cudzine pred nepríslušným orgánom,
- urobené zástupcom bez platného plnomocenstva.

Ak by došlo k pochybnostiam o platnosti manželstva, alebo iba o jeho zdanlivosti, súd rozhodne o tom, či tu manželstvo je alebo nie je, aj bez návrhu (podľa § 101 CMP). Účelom takéhoto zistenia je odstrániť akúkoľvek pochybnosť v otázkach statusu muža a ženy, a to či manželstvo existuje alebo nie. Na

podanie návrhu na určenie, či tu manželstvo je alebo nie je, neexistuje časové obmedzenie pre zainteresovanú osobu.

Rozhodnutie súdu, ktorým sa ustanovuje neexistencia manželstva má deklaratórnu povahu, ide o autoritatívne zistenie skutočnosti vo veci neexistencie manželstva, ktoré pôsobí ku dňu vyhlásenia o uzavretí manželstva (ex tunc).

## **2.2 Neplatné manželstvo**

Neplatnosť manželstva nastane, ak manželstvo trpí vadami, pretože bolo uzavreté napriek:

- a. existencii okolnosti vylučujúcej uzavretie manželstva, alebo
- b. existencii vád vo vyhlásení snúbencov o uzavretie manželstva.

Medzi okolnosti vylučujúce uzavretie manželstva patrí:

- manželstvo nemôže uzavrieť ženatý muž alebo vydatá žena,
- manželstvo medzi príbuznými (§ 10 ZR),
- manželstvo maloletého,
- manželstvo osoby pozbavenej spôsobilosti na právne úkony.

Medzi okolnosti neplatnosti manželstva z dôvodu vady vo vyhlásení snúbencov patrí:

- snúbenec urobil vyhlásenie ako nespôsobilý subjekt,
- vyhlásenie o uzavretí manželstva nebolo so slobodným prejavom vôle a vážnosti (bolo pod priamym fyzickým alebo psychickým nátlakom, zo žartu, v omyle (§§ 37 a 39 OZ).

Manželia sa môžu domáhať neplatnosti manželstva s poukazom na vady vôle a prejavu vyhlásenia o uzavretí manželstva podaním návrhu na začatie súdneho konania vo veci neplatnosti manželstva do jedného roka odo dňa, kedy sa niektorý z manželov dozvedel o ich dôvodoch (§ 14 ods. 3 ZR).

Rozhodnutie súdu o neplatnosti manželstva má konštitutívny charakter a platí (§ 16 ods. 1 ZR), že manželstvo, o ktorom súd rozhodol, že je neplatné, sa považuje za neuzavreté (t. j. pôsobí spätne ex tunc ku dňu uzavretia manželstva).

Súd nemôže vysloviť neplatnosť manželstva v prípadoch, v ktorých zákon o rodine pripúšťa dodatočné odstránenie vady (konvalidáciu) pri uzavretí manželstva (§§ 9 ods. 2, 11 ods. 2 a 12 ods. 5 ZR) a v ďalších prípadoch uvedených v ustanovení §§ 12 ods. 5, 13 ods. 1 a 14 ods. 3 ZR.

### **3. Práva a povinnosti manželov**

Uzavretím manželstva vzniká medzi ženatým mužom a vydatou ženou manželský právny pomer. Obsahom právneho pomeru sú jednotlivé práva a povinnosti manželov, ktoré trvajú počas existencie manželstva a zanikajú až zánikom manželstva.

Práva a povinnosti manželov členíme do troch skupín:

- a) základné práva,
- b) ďalšie práva
- c) a majetkové práva.

#### **3.1 Základné práva a povinnosti manželov**

Medzi základné práva a povinnosti manželov zaradujeme tie, ktoré umožňujú plnenie funkcie manželstva:

- spolu žiť,
- zachovávať vzájomnú vernosť,
- vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť,
- pomáhať si,
- starať sa spoločne o deti
- a vytvárať zdravé rodinné prostredie.

#### **3.2 Ďalšie práva a povinnosti manželov**

Dopĺňajú základné práva a povinnosti manželov a tým prispievajú k naplneniu účelu manželstva a zaradujeme sem:

- uspokojovanie potreby rodiny,
- právo vzájomne sa zastupovať,
- o veciach rodiny rozhodujú spoločne,
- právo na výkon povolania,
- na pracovné uplatnenie manžela,

- solidárna zaviazanosť (oprávnenosť zastupovať manžela v bežných veciach).

### **3.3 Majetkové práva a povinnosti manželov**

Majetkové práva a povinnosti manželov sú upravené príslušnými ustanoveniami Občianskeho zákonníka.

## **4. Zánik manželstva**

Manželstvo zaniká smrťou jedného z manželov, vyhlásením súdu jedného z manželov za mŕtveho alebo zrušením manželstva súdom.

### **4.1 Zánik manželstva smrťou jedného z manželov (§ 21)**

Manželstvo zaniká smrťou jedného alebo oboch manželov alebo vyhlásením niektorého z manželov za mŕtveho.

Pokiaľ smrť jedného z manželov znamená definitívny a nezvratný zánik manželstva, vyhlásenie jedného z manželov za mŕtveho možno za určitých okolností odstrániť, ak by sa dokázalo, že človek vyhlásený za mŕtveho ešte žije, alebo žil v čase, keď bol rozhodnutím súdu vyhlásený za mŕtveho.

Napriek zániku manželstva, ako právneho pomeru medzi mužom a ženou, zostávajú pozostalému manželovi niektoré práva a povinnosti, ktoré trvajú podmienene (ostatné majetkové práva a povinnosti tvoriace dedičstvo - závisia od dohody s dedičmi) a nepodmienenene (výkon rodičovských práv voči maloletým deťom - aj osvojeným, užívať priezvisko, právo výlučného nájmu k bytu, ktorý bol v spoločnom nájme) ako dôsledok predchádzajúceho manželského zväzku.

### **4.2 Zánik manželstva vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho (§ 21)**

Okolnosti, kedy môže súd vyhlásiť niekoho za mŕtveho, sú obsiahnuté v Občianskom zákonníku a Civilnom mimosporovom poriadku. Súd môže niekoho vyhlásiť za mŕtveho:

- a) ak sa smrť nedá zistiť predpísaným spôsobom, t. j. obhliadkou mŕtveho a vystavením úmrtného listu (§ 7 ods. 2 druhá veta OZ). Je isté, že niekto zomrel a smrť nie je možné preukázať, zistenie smrti sa opiera o iné skutočnosti, napríklad pri leteckom nešťastí,
- b) ak je nezvestnou fyzickou osobou a najmä na dĺžku nezvestnosti možno

usúdiť, že už nežije (§ 7 ods. 2 tretia veta OZ).

Právoplatné rozhodnutie súdu o vyhlásení za mŕtveho nahrádza úmrtný list. Do knihy úmrtí na matrike sa zapisuje aj rozhodnutie súdu o vyhlásení za mŕtveho (§ 15 ods. 2 Z o M).

Ak bol jeden z manželov vyhlásený za mŕtveho, manželstvo zaniká dňom, keď rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho nadobudne právoplatnosť (§ 21 ods. 1 ZR).

Ak sa dodatočne preukáže, že ten, kto bol vyhlásený za mŕtveho, žije, súd zruší svoje rozhodnutie (§ 229 a § 230 CMP). Zaniknuté manželstvo sa neobnoví, ak manžel toho, kto bol vyhlásený za mŕtveho, uzavrel medzitým nové manželstvo (§ 21 ods. 2 ZR).

#### **4.3 Rozvod manželstva**

Na zrušenie manželstva rozvodom musia byť splnené (podľa § 23 ZR) tieto podmienky:

- a) o zrušení manželstva rozvodom rozhoduje súd (je spojené s konaním o úprave pomerov k maloletým deťom na čas po rozvode - § 100 CMP, maloletého zastupuje tzv. kolízny opatrovník, ktorého ustanoví súd podľa § 31 ods. 2 ZR),
- b) súd rozhoduje o zrušení manželstva výlučne na návrh niektorého z manželov, bez návrhu súd nemôže začať konanie o rozvod manželstva, a to ani vtedy, ak súd zistil, že manželstvo je vážne narušené a trvalo rozvrátené, nemôže plniť účel a od manželov nemožno čakať obnovenie manželského spolužitia,
- c) súd zruší manželstvo za predpokladu, že sú splnené hmotnoprávne podmienky rozvodu, ktoré sú formulované v ustanovení § 23 ZR a je vecou súdu, aby s konkrétnymi okolnosťami prípadu posúdil, či sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia, tzv. kvalifikovaný rozvrat (dĺžkou a intenzitou narušenia sa javí ako nenapraviteľný a manželstvo nemôže plniť svoj účel).

S rozvodom manželstva je obligatórne spojené konanie o úprave pomerov manželov k maloletým deťom pochádzajúcim z manželstva na čas po rozvode (§ 24 ZR a § 100 CMP), t. j. súd rozhodne jedným rozhodnutím o rozvode manželstva aj o úprave práv a povinností k maloletému dieťaťu.

Súd musí určiť, ktorému z rodičov bude dieťa určené do osobnej starostlivosti, spôsob prispievania na výživu rodiča, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, kto bude maloletého zastupovať a kto spravovať jeho majetok a upravi styk s maloletým rodičom, ak sa rodičia nedohodnú o úprave styku (§ 25 ods. 2 ZR). Spravidla sa upraví aj styk s blízkymi osobami mladistvého (§ 25 ods. 5 ZR, napr. k starým rodičom).

Súd môže zveriť dieťa do striedavej osobnej starostlivosti obidvoch rodičov, ak sú obidvaja rodičia spôsobilí dieťa vychovávať a o osobnú starostlivosť majú záujem a je to v záujme dieťaťa, pretože budú lepšie zaistené jeho potreby (§ 24 ods. 2 ZR). Súd musí skúmať, či bude striedavá osobná starostlivosť v záujme dieťaťa aj vtedy, ak so striedavou osobnou starostlivosťou súhlasí aspoň jeden z rodičov.

#### **4.4 Právne následky zániku manželstva rozvodom**

Právoplatnosťou súdneho rozhodnutia o rozvode manželstva zaniká manželstvo ako právny pomer (vzťah) muža a ženy. Z právnych následkov rozvodu manželstva môžeme uviesť:

- a) právo rozvedeného manžela prijať svoje predchádzajúce priezvisko (§ 27 ods. 1 ZR) oznámením matričnému úradu do 3 mesiacov po právoplatnosti rozhodnutia o rozvode,
- b) zánik vzájomnej vyživovacej povinnosti medzi manželmi,
- c) nárok rozvedenému manželovi ako oprávnenej osobe, na príspevok na výživu od rozvedeného manžela (§ 92 ZR),
- d) zánik bezpodielového spoluvlastníctva manželov (§ 148 ods. 1 OZ).

### **T - 3 Vzťahy medzi rodičmi, deťmi a ostatnými príbuznými**

#### **I. Určenie rodičovstva**

- a) Všeobecný výklad
- b) Určenie materstva

- c) Určenie a zapretie otcovstva
  - 1. Všeobecný výklad
  - 2. Určenie otcovstva podľa prvej zákonnej domnienky
  - 3. Zapretie otcovstva v prípadoch, keď svedčí prvá domnienka otcovstva
  - 4. Určenie otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov (druhá zákonná domnienka otcovstva)
  - 5. Zapretie otcovstva v prípadoch druhej domnienky otcovstva
  - 6. Určenie otcovstva rozhodnutím súdu (tretia zákonná domnienka otcovstva)
  - 7. Zapretie otcovstva na návrh dieťaťa
- d) Právne vzťahy súvisiace s asistovanou reprodukciou

## **II. Rodičovské práva a povinnosti**

- d) všeobecný výklad
- e) výchova a starostlivosť o maloleté dieťa
- f) správa majetku dieťaťa

## **III. Zásahy štátu do výkonu rodičovských práv a povinností**

## **IV. Ďalšie práva a povinnosti rodičov a detí a vzťahy v rodine**

### **Určenie rodičovstva**

#### **a) Všeobecný výklad**

Záväzné stanovenie toho, kto je, resp. kto sa považuje za rodiča dieťaťa, je dôležité po sociálno-psychologickej stránke a po právnej stránke, t. j. určením právneho statusu rodičovstva:

- na súvislosti súkromnoprávneho charakteru, vyplývajúceho z rodinnoprávneho vzťahu rodič – dieťa (napríklad vyživovacia povinnosť, osobná starostlivosť, výchova)
- na súvislosti verejnoprávneho charakteru – vyplývajúce z právnych predpisov na osobný status fyzickej osoby (napríklad daňové predpisy) až po ustanovenia medzinárodného práva (napríklad Dohovoru o právach dieťaťa).

#### **b) určenie materstva**

Podľa ustanovenia § 82 ods. 1 ZR je matkou dieťaťa žena, ktorá dieťa porodila. Spor o materstvo môže vzniknúť v prípadoch, ak viacero žien tvrdí, že dieťa porodili, alebo je matka dieťaťa neznáma, napríklad v prípade

utajovaných pôrodov (tzv. hniezdo záchrany, ktorej údaje sa nezapíšu do matriky).

Ak vzniknú pochybnosti o tom, kto je matkou dieťaťa, materstvo určí podľa § 83 ods. 1 ZR súd. Návrh môže podať:

- žena, ktorá o sebe tvrdí, že je matkou dieťaťa,
- otec dieťaťa, ktorému svedčí niektorá zo zákonných domnienok otcovstva,
- osoba, ktorá preukáže, že má na tomto určení právny záujem (napríklad žena zapísaná v matrike ako matka dieťaťa).

### **c) určenie a zapretie otcovstva**

#### **1. Všeobecný výklad**

Domnienky otcovstva (sú vyvrátiteľné, t. j. pripúšťajú dôkaz opaku) a sú tri:

- a) za otca dieťaťa sa považuje manžel matky, a to aj bývalý manžel do uplynutia trojstého dňa po zániku manželstva (ex lege),
- b) za otca dieťaťa sa považuje ten muž, ktorý spolu s matkou dieťaťa vyhlásil, že je otcom dieťaťa (aktívne konanie rodičov),
- c) za otca dieťaťa sa považuje muž, ktorý s matkou dieťaťa súložil v čase pre narodenie dieťaťa rozhodnom (zistenie otcovstva súdom).

#### **2. Určenie otcovstva podľa prvej zákonnej domnienky**

Podľa ustanovenia § 85 ods. 1 ZR sa za otca považuje manžel matky, ak sa jej dieťa narodí v čase od uzavretia manželstva do uplynutia trojstého dňa po zániku manželstva alebo po jeho vyhlásení za neplatné.

#### **3. Zapretie otcovstva v prípadoch, keď svedčí prvá domnienka otcovstva**

Ak sa za otca dieťaťa považuje manžel matky ex lege, zákon umožňuje, aby sa v záujme zabránenia nespravodlivým (výživné) a nežiaducim situáciám, mohlo zaprieť otcovstvo manželom matky na súde do troch rokov, odkedy sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa.

Návrh na zapretie otcovstva môže podať aj:

- a) matka dieťaťa,
- b) opatrovník, ak manžel stratil spôsobilosť na právne úkony, alebo do

- šiestich mesiacov od svojho ustanovenia,  
c) samotné dieťa.

#### *4. Určenie otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov (druhá zákonná domnienka otcovstva)*

Vyhlásenie o otcovstve dieťaťa pred súdom alebo orgánom matriky prichádza do úvahy, ak:

- a) matka dieťaťa nie je vydatá, resp. nebola vydatá vôbec,
- b) dieťa sa narodilo v čase viac ako tristo dní po zániku manželstva matky,
- c) došlo k právoplatnému zapretiu otcovstva muža, ktorému svedčala prvá domnienka otcovstva.

#### *5. Zapretie otcovstva v prípadoch druhej domnienky otcovstva*

Po súhlasnom vyhlásení o otcovstve dieťaťa môže vzniknúť situácia, keď sa priznané otcovstvo zapiera. Návrh na zapretie otcovstva môže podať:

- a) muž, ktorý svoje otcovstvo uznal pred súdom alebo orgánom matriky,
- b) opatrovník otca, ak stratil spôsobilosť na právne úkony alebo ju má obmedzenú a súd mu ustanoví opatrovníka,
- c) matka dieťaťa, a to aj v prípadoch, keď jej súhlas nebol podľa zákona na uznanie otcovstva potrebný (duševná porucha alebo ťažko prekonateľná prekážka),
- d) samotné dieťa podľa podmienok uvedených v § 96 ZR.

#### *6. Určenie otcovstva rozhodnutím súdu (tretia zákonná domnienka otcovstva)*

Ak nedošlo k súhlasnému vyhláseniu rodičov o otcovstve dieťaťa a manželovi matky dieťaťa nesvedčí otcovstvo, návrh na určenie otcovstva môže podať:

- a) muž, ktorý sám tvrdí, že je otcom,
- b) matka,
- c) samotné dieťa (maloleté dieťa musí byť v konaní zastúpené opatrovníkom),

- d) potomkovia dieťaťa, ak majú na tomto určení právny záujem podľa § 95 ods. 2 ZR.

### *7. Zapretie otcovstva na návrh dieťaťa*

Je novým inštitútom v slovenskom rodinnom práve a umožňuje dieťaťu podať návrh na zapretie otcovstva (prakticky s výnimkou určeného otcovstva súdom) podľa ustanovenia § 96 ZR.

Ak je to potrebné v záujme dieťaťa a ak uplynula lehota rodičom dieťaťa ustanovená na zapretie otcovstva, môže súd na návrh dieťaťa rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva. Maloleté dieťa musí byť zastúpené kolíznym opatrovníkom.

### **d) Právne vzťahy súvisiace s asistovanou reprodukciou**

Právne vzťahy súvisiace s asistovanou reprodukciou nie sú v zákone o rodine upravené.

## **II. Rodičovské práva a povinnosti**

### *a/ všeobecný výklad*

Rodičovské práva a povinnosti určujú právne vzťahy rodičov a ich maloletých detí. Nevzťahujú sa na plnoleté deti. Právne vzťahy medzi rodičmi a ich plnoletými deťmi sú upravené v časti Ďalšie práva a povinnosti rodičov a detí a vzťahy v rodine.

Iným právnym prostriedkom vyjadrenia vzťahu medzi rodičmi a ich maloletými deťmi je rodičovská zodpovednosť, ktorý sa používa v Dohovore o právach dieťaťa.

Súčasná právna úprava rodičovských práv a povinností zahŕňa najmä:

- a) sústavnú a dôslednú starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin maloletého dieťaťa,
- b) zastupovanie maloletého dieťaťa,
- c) správu majetku maloletého dieťaťa.

Rodičovské práva a povinnosti majú vždy obaja rodičia. Vykonávať ich však môžu iba pokiaľ spĺňajú podmienky ustanovené zákonom.

Ak jeden z rodičov nežije, nemá spôsobilosť..., vykonáva rodičovské práva a povinnosti druhý rodič.

Ak obaja rodičia maloletého dieťaťa zomreli, boli pozbavení..., ustanoví súd dieťaťu poručníka, ktorý bude nahrádzať výkon práv a povinností rodičov.

#### *b/ výchova a starostlivosť o maloleté dieťa*

Výchova maloletého dieťaťa je pojem širší ako osobná starostlivosť o dieťa. Znamená rozhodovať o dieťati v šírke, v ktorej dieťa nemôže o sebe rozhodovať samo. V zmysle Dohovoru má výchova dieťaťa smerovať k:

- a) rozvoju osobnosti, jeho nadania, rozumových a fyzických schopností,
- b) posilňovaniu úcty k ľudským právam a základným slobodám,
- c) posilňovaniu úcty k rodičom dieťaťa, ku kultúre, jazyku a hodnotám národným a civilizačným,
- d) príprave dieťaťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti, v duchu porozumenia, mieru a znášanlivosti,
- e) posilňovaniu úcty k prírodnému prostrediu.

Dieťa má právo na starostlivosť:

- a) rodičov,
- b) o zdravie,
- c) o výživu,
- d) o všestranný vývin.

#### *c/ zastupovanie dieťaťa*

Maloletí majú len takú spôsobilosť na právne úkony, aká je primeraná ich rozumovej a vôľovej vyspelosti s ohľadom na ich vek.

Preto je ďalším základným rodičovským právom a povinnosťou zastupovanie dieťaťa. Ak rodičia chcú zastúpiť dieťa pri právnom úkone smerujúcom k nakladaniu s majetkom dieťaťa a nejde o bežnú vec, potom je na platnosť právneho úkonu potrebné schválenie súdu (podľa § 19 OZ).

Vo výnimočných prípadoch nemôže rodič, hoci je zákonným zástupcom, dieťa zastupovať. Ide o prípady, ak by pri zastupovaní mohlo dôjsť k rozporu záujmov:

- medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom, alebo
- medzi rodičom a maloletým.

V takýchto prípadoch ustanoví súd maloletému opatrovníka z dôvodu možnej kolízie záujmov – „kolízneho opatrovníka“.

Súd ustanoví kolízneho opatrovníka aj v prípade, ak:

- je potrebné za dieťa právne konať a maloletý nemá zákonného zástupcu,
- maloletý má zákonného zástupcu, ale nemôže z vážneho dôvodu svoje právo vykonávať.

#### *d/ správa majetku dieťaťa*

Rodičom sa ukladá právo a povinnosť s náležitou starostlivosťou zabezpečovať správu majetku dieťaťa (§ 32 ZR). Cieľom správy majetku maloletého dieťaťa je zachovanie už nadobudnutých hodnôt do plnoletosti dieťaťa a jeho rozmnožovanie.

Z právneho hľadiska je potrebné rozlišovať:

- kmeňový majetok (zásadne naň nie je možné siahnuť),
- výnosy kmeňového majetku (je možné použiť podľa rozhodnutia rodičov na uspokojovanie majetkových potrieb dieťaťa).

Správa majetku maloletého dieťaťa sa končí zo zákona (ex lege) plnoletosťou.

Rodičia môžu poveriť správou majetku maloletého kvalifikovaného odborníka (daňového poradcu, advokáta ...). Ak sú majetkové záujmy dieťaťa ohrozené, o ustanovení majetkového opatrovníka rozhodne súd v konaní o starostlivosti maloletých na návrh alebo bez návrhu.

Zodpovednosť majetkového opatrovníka možno rozdeliť na občianskoprávnu – zodpovednosť za škodu a zodpovednosť za bezdôvodné obohatenie – zodpovednosť trestnoprávnu.

Ak bolo vydané rozhodnutie o skončení výkonu funkcie majetkového opatrovníka, končí sa opatrovníctvo právoplatnosťou rozhodnutia.

Majetkovému opatrovníkovi patrí náhrada nákladov spojených so správou majetku dieťaťa a odmena.

### III. Zásahy štátu do výkonu rodičovských práv a povinností

Výkon rodičovských práv a povinností podlieha dozoru štátu, ktorý môže byť uskutočňovaný prostredníctvom:

- špecializovanej štátnej správy (orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je úrad práce, sociálnych vecí a rodiny),
- obcou,
- vyšším územným celkom
- a súdom.

Príslušné orgány nekontrolujú bežný výkon rodičovských práv a povinností v rodinách pravidelne. V súlade s príslušnými právnymi predpismi uplatňujú svoje oprávnenia na rodiny, v ktorých hrozí alebo už existuje krízová situácia (rozvod, patologické javy vo vývine dieťaťa a pod.).

Právne predpisy upravujúce zásahy štátu do výkonu rodičovských práv a povinností:

- a) zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- b) zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- c) zákon č. 161/2016 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (§§ 87 až 157 konania v niektorých rodinno-právnych veciach),
- d) zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (prvá časť, štvrtá hlava – osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých §§ 94 až 121).

Opatrenia, ktoré môže **orgán sociálnoprávnej ochrany detí** urobiť podľa zákona č. 305/2005 Z. z., sú rozdelené do troch základných skupín:

**a. opatrenia na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine** (napríklad):

- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch, tréningoch a aktivitách zameraných na podporu plnenia

- rodičovských práv a povinností, plnenia funkcií rodiny, na utváranie a upevňovanie vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch a aktivitách zameraných na predchádzanie sociálnopatologickým javom,
  - sprostredkovanie kultúrnych, záujmových, športových a iných aktivít zameraných na podporu využívania voľného času detí,

b. **opatrenia na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov**, ktoré ohrozujú psychický, fyzický alebo sociálny vývin dieťaťa (napríklad):

- ponúknutie pomoci pri riešení výchovných alebo rodinných problémov,
- zisťovanie príčin negatívnych vplyvov,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc pri riešení problémov detí v rodine, škole a pod.,

c. **výchovné opatrenia**, ktoré je možné uložiť dieťaťu, rodičom alebo osobe, ktorá sa o dieťa osobne stará, v rámci ktorých môže:

- upozorniť vhodným spôsobom dieťa, jeho rodičov alebo osobu, ktorá sa o dieťa stará, ak svojim správaním môžu ohroziť alebo narušiť priaznivý psychický vývin, fyzický vývin a sociálny vývin dieťaťa,
- uložiť povinnosť dieťaťu zúčastniť sa na liečbe v špecializovanej ambulantnej starostlivosti, avšak len na základe odporúčania lekára so špecializáciou v príslušnom špecializačnom odbore,
- uložiť dieťaťu povinnosť zúčastniť sa na výchovnom programe alebo na sociálnom programe.

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí má právo navrhnúť súdu uloženie výchovného opatrenia podľa zákona o rodine.

Do výkonu rodičovských práv a povinností **súd** môže zasiahnuť podľa zákona o rodine:

a) **uložením výchovných opatrení** (podľa ustanovenia § 37 ZR) s miernejším dosahom na výchovné prostredie dieťaťa a prísnejšie výchovné opatrenia:

1/ medzi miernejšie zásahy zákon zaraďuje:

- napomenutie dieťaťa, jeho rodičov a iných fyzických osôb, ktoré svojim správaním ohrozujú alebo narušujú jeho riadnu výchovu,
- dohľad nad maloletým, ktorý sa bude vykonávať za súčinnosti orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, obce, školy, neštátnych subjektov a zariadenia, v ktorom je dieťa umiestnené (súd požiada príslušný orgán, aby v určitých intervaloch podal správu a správaní maloletého),
- obmedzenia maloletého dieťaťa, ktoré sú potrebné na predchádzanie a zabraňovanie škodlivým vplyvom, ktoré môžu ohroziť alebo narušiť jeho priaznivý vývin,
- povinnosť podrobiť sa sociálnemu poradenstvu alebo odbornému poradenstvu.

2/ prísnejšie výchovné opatrenia spočívajú v tom, že súd dočasne odníme maloleté dieťa z osobnej starostlivosti rodičov alebo osoby, ktorá sa o dieťa stará, a to aj proti ich vôli a nariadi pobyt dieťaťa na účely:

- zabezpečenia odbornej diagnostiky (do šesť mesiacov),
- zabezpečenia odbornej pomoci (do šesť mesiacov),
- zabezpečenia resocializácie drogových a iných závislostí.

Ak bol účel sledovaný výchovným opatrením splnený, súd výchovné opatrenie zruší. Ak nebol účel splnený, súd môže rozhodnúť o opakovanom uložení výchovného opatrenia alebo o uložení iného vhodného výchovného opatrenia.

b) **pozastavením, obmedzením alebo pozbavením výkonu rodičovských práv** môže rozhodnutím:

1/ pozastavenie výkonu rodičovských práv, ak existuje závažná prekážka, ktorá rodičovi bráni vykonávať rodičovské práva a povinnosti, a pozastavene si vyžaduje záujem dieťaťa (ak pozastaví výkon rodičovských práv a povinností jednému rodičovi, vykonáva ich druhý

rodič, ak ich pozastaví obidvom rodičom, ustanoví dieťaťu poručníka, aby dieťa zastupoval, spravoval jeho majetok a zabezpečoval jeho výchovu),

2/ obmedzenie rodičovských práv a povinností je možné vtedy, ak si to vyžaduje záujem dieťaťa a ak sa rodičia zavinene správajú spôsobom, z ktorého možno vyvodiť, že riadna výchova dieťaťa je ohrozená, to znamená, že:

- žijú trvalo neusporiadaným spôsobom života,
- svoje povinnosti vyplývajúce z rodičovských práv a povinností nevykonávajú vôbec, alebo
- nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa.

3/ pozbavenie výkonu rodičovských práv a povinností možno len vtedy, ak:

- rodič svoje rodičovské práva a povinnosti zneužíva najmä týraním, zneužívaním, zanedbávaním, iným zlým zaobchádzaním, alebo
- rodič výkon svojich rodičovských práv a povinností napriek predchádzajúcim upozorneniam závažným spôsobom zanedbáva.

Ak sú splnené uvedené hmotnoprávne podmienky, súd nemá dôvod zvažovať, či vysloví pozbavenie alebo nie. Rodičom aj po vydaní rozhodnutia zostáva povinnosť vyživovať svoje maloleté dieťa (§ 39 ods. 4 ZR).

#### **IV. Ďalšie práva a povinnosti rodičov a detí a vzťahy v rodine**

Medzi práva a povinnosti stojace mimo bežného rámca rodičovských práv a povinností patrí:

- právo určiť meno dieťaťa (priznáva sa každému rodičovi, dokonca aj matke, ktorá zanechá dieťa po pôrode v zdravotníckom zariadení, ak ho nevyužije, urobí tak súd)
- právo určiť priezvisko dieťaťa (§§ 40 až 42, § 6 ods. 4 a § 105 ZR, zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku, zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách),
- právo navrhnúť zmenu mena alebo priezviska dieťaťa (je možná zo zákona, na základe dohody alebo povolením príslušného orgánu podľa § 11 Z o M a P),

- právo na osobnú pomoc od dieťaťa pri podieľaní sa na spoločných potrebách rodiny,
- právo na príspevky od dieťaťa na náhradu potrieb rodiny podľa schopností, možností a majetkových pomerov,
- povinnosť umožniť dieťaťu vyjadriť slobodne svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú,
- povinnosť venovať náležitú pozornosť názoru dieťaťa, zodpovedajúcu jeho veku a rozumovej vyspelosti,
- povinnosť plniť vyživovaciu povinnosť podľa ustanovenia § 62 ods. 1 ZR.

Práva a povinnosti dieťaťa sú vymedzené ako:

- právo dieťaťa staršieho ako 15 rokov vysloviť (a odoprieť) súhlas so zmenou svojho mena alebo priezviska,
- maloleté dieťa má právo vyjadriť samostatne a slobodne svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú,
- právo byť vypočuté vo všetkých konaniach o veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa,
- povinnosť prejavovať primeranú úctu svojim rodičom,
- povinnosť rešpektovať rodičov,
- povinnosť podieľať sa osobnou pomocou na spoločných potrebách rodiny,
- povinnosť prispievať na úhradu potrieb rodiny podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov,
- povinnosť spolupracovať s rodičmi v záujme starostlivosti oň a o jeho výchovu,
- povinnosť plniť si svoje vzdelávacie povinnosti primerane svojim schopnostiam,
- povinnosť vyvarovať sa takého spôsobu života, ktorý by mohol byť preň ohrozujúci, najmä užívania látok, ktoré poškodzujú jeho telesné a duševné zdravie,
- povinnosť detí, ktoré sú schopné samy sa živiť, zabezpečiť svojim rodičom primeranú výživu, ak to potrebujú podľa ustanovenia § 66 ZR.

## **T – 4 Náhradná starostlivosť o dieťa**

- I. Náhradná starostlivosť
- II. Náhradná osobná starostlivosť
- III. Pestúnska starostlivosť
- IV. Ústavná starostlivosť

### **I. Náhradná starostlivosť**

Rodičovské práva a povinnosti sú komplexom vzťahov, ktoré vznikajú medzi rodičmi a deťmi a rodičia sú ich povinní vykonávať. Ak sa rodičia nemôžu o dieťa osobne starať, ale môžu zabezpečovať jeho výchovu inak, je možné využiť náhradnú starostlivosť o dieťa.

Zákon definuje náhradnú starostlivosť v ustanovení § 44 ods. 1 ZR ako viacero osobitne usporiadaných, na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich dočasných opatrení, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť.

Osobná starostlivosť je užší pojem ako výchova dieťaťa. Výchova zahŕňa výchovné pôsobenie, rozvoj individuálnych telesných a duševných schopností dieťaťa a aj čiastkové oprávnenie – osobnú starostlivosť o dieťa.

Osobnú starostlivosť, na rozdiel od starostlivosti o výchovu, môžu zabezpečovať aj osoby, ktoré nie sú zákonnými zástupcami dieťaťa.

Rodičia (prípadne aj poručník) sú zodpovední za riadnu výchovu dieťaťa aj v prípade, že je umiestnené do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti.

#### *Formy náhradnej starostlivosti:*

- a) zverenie maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča (náhradná osobná starostlivosť),
- b) pestúnska starostlivosť,
- c) ústavná starostlivosť.

Z foriem náhradnej starostlivosti vyplýva, že ide o spôsob výchovy dieťaťa inou osobou než rodičom, v inom ako rodinnom prostredí, dočasným opatrením, ktoré smeruje k návratu dieťaťa do jeho rodinného prostredia.

O zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti inej osoby rozhoduje v konaní vo veciach určenia rodičovstva súd na návrh podľa ustanovenia §§ 101 až 122 CMP.

## **II. Náhradná osobná starostlivosť**

Náhradná osobná starostlivosť, ako prvá forma náhradnej starostlivosti sa uplatňuje vtedy, ak sa rodičia nemôžu alebo nechcú dočasne o dieťa starať zo subjektívnych (alkoholizmus, narkománia, nezáujem o dieťa...) alebo objektívnych (choroba, dlhodobý pobyt v zahraničí alebo vo VTOS...) príčin.

Medzi predpoklady pre zverenie dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti (uvedené v ustanovení § 45 a § 46 ZR) môžeme uviesť:

- a) na zverenie musí byť záujem maloletého dieťaťa,
- b) osobou, ktorej sa má dieťa zveriť, musí byť fyzickou osobou,
- c) dieťa možno zveriť do osobnej starostlivosti individuálnej, alebo do spoločnej, ktorá prichádza do úvahy iba u manželov,
- d) osoba, ktorej sa má dieťa zveriť, musí mať trvalý pobyt na území SR (ak je dieťa zverené prarodičovi, súrodencovi maloletého alebo súrodencovi rodiča maloletého, ktorý má evidovaný trvalý alebo obdobný pobyt na území členského štátu Európskej únie, táto podmienka sa nevyžaduje), spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, spôsobom svojho života a osobnými predpokladmi (osobnostnými, zdravotnými a morálnymi) musí zaručovať, že bude osobnú starostlivosť vykonávať v záujme maloletého,
- e) osoba súhlasí so zverením do osobnej starostlivosti alebo do spoločnej starostlivosti manželov.

Súd v rozhodnutí o zverení do náhradnej osobnej starostlivosti určí presný rozsah práv a povinností medzi osobou a dieťaťom. Osoba môže zastupovať dieťa a spravovať jeho majetok len v bežných veciach. V iných ako bežných veciach zastupuje dieťa a spravuje jeho majetok zákonný zástupca dieťaťa (rodič alebo poručník).

Rodičia môžu po právoplatnosti vydaného rozhodnutia o zverení do náhradnej osobnej starostlivosti vykonávať rodičovské práva a povinnosti iba v takom rozsahu, v akom nepatria osobe, ktorej bolo dieťa zverené. Rodičia majú právo stýkať sa so svojim maloletým dieťaťom. Vyživovacia povinnosť

rodičov voči dieťaťu zostáva zachovaná a výživné je poukazované úradu práce, sociálnych vecí a rodiny alebo ak bolo zverené prarodičom, súrodencovi dieťaťa alebo rodiča, tejto osobe.

Súd najmenej jeden krát za šesť mesiacov zhodnotí výkon náhradnej osobnej starostlivosti.

Náhradná osobná starostlivosť môže zaniknúť absolútne, keď už nie je potrebná, alebo relatívne, keď dôvody trvajú, ale ju nemôže vykonávať osoba, ktorej bolo dieťa zverené (uvedené v ustanovení § 47 ZR).

Medzi dôvody zániku náhradnej osobnej starostlivosti patrí najmä:

- a) dosiahnutie plnoletosti dieťaťa,
- b) smrť maloletého dieťaťa,
- c) zánik dôvodu, pre ktorý bola náhradná osobná starostlivosť nariadená (súd vydá rozhodnutie o zrušení),
- d) smrť osoby, ktorej bolo dieťa zverené,
- e) rozvod manželstva manželov, ktorým bolo dieťa zverené,
- f) zrušenie náhradnej osobnej starostlivosti súdom z vážnych dôvodov.

### **III. Pestúnska starostlivosť**

Pestúnska starostlivosť je upravená príslušnými ustanoveniami zákona o rodine (§ 48 až § 53), upravujúcimi súkromnoprávnu časť, ako sú vzťahy medzi pestúnom a dieťaťom a osobitným právnym predpisom o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, ktorým je zákon č. 627/2005 Z. z., v znení neskorších predpisov, ktorý upravuje otázky príspevkov na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa.

Rozdiely medzi náhradnou osobnou starostlivosťou a pestúnskou starostlivosťou sú najmä v skutočnosti, že:

- a) výkon funkcie pestúna je platený (výšku odmeny upravuje vykonávací predpis a pestún si ju môže uplatniť na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny príslušnom podľa miesta pobytu),
- b) výživné určené súdom poukazujú rodičia úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (orgánu sociálnoprávnej ochrany detí) do 18 roku veku dieťaťa, ktorý poskytuje výživné pestúnovi. Po 18 roku veku poukazujú rodičia výživné priamo dieťaťu. Príspevok na úhradu potrieb dieťaťa zostáva

zachovaný aj po zániku pestúnskej starostlivosti, ak dieťa spĺňa podmienky nezaopatrenosti a naďalej žije v domácnosti s osobou, ktorá bola jeho pestúnom do dosiahnutia plnoletosti.

- c) pestúnom môže byť len osoba, ktorá je zapísaná do zoznamu žiadateľov o pestúnsku starostlivosť (podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele).

Podmienky pre nariadenie pestúnskej starostlivosti (sú podobné ako pri zverení do náhradnej rodinnej starostlivosti) sú najmä:

- a) zverenie vyžaduje záujem maloletého dieťaťa,
- b) rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o maloleté dieťa,
- c) dieťa možno zveriť do individuálnej alebo spoločnej pestúnskej starostlivosti (len u manželov),
- d) osoba, ktorej sa má dieťa zveriť, musí mať trvalý pobyt na území SR, spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, musí byť zapísaná v zozname žiadateľov o pestúnsku starostlivosť a spôsobom života a osobnými predpokladmi musí zaručovať, že výkon pestúnskej starostlivosti bude v záujme maloletého,
- e) osoba, ktorej má byť dieťa zverené do pestúnskej starostlivosti, súhlasí so zverením a má záujem stať sa pestúnom.

Konanie o zverenie do pestúnskej starostlivosti je konaním súdu vo veciach určenia rodičovstva podľa §§ 101 až 122 CMP. Účastníkom konania je maloleté dieťa (zastúpené kolíznym opatrovníkom alebo poručníkom), rodičia maloletého (pokiaľ neboli pozbavení výkonu svojich rodičovských práv a povinností alebo spôsobilosti na právne úkony), budúci pestún (alebo pestúni) a manžel budúceho pestúna (ak manželia žijú v spoločnej domácnosti a jeho súhlas je potrebný).

Pestúnska starostlivosť vzniká právoplatnosťou rozhodnutia súdu o zverení maloletého dieťaťa do pestúnskej alebo spoločnej pestúnskej starostlivosti. V rozhodnutí vymedzí súd aj rozsah práv a povinností medzi pestúnom a dieťaťom. Pestún je oprávnený a povinný vykonávať v plnom rozsahu osobnú

starostlivosť o dieťa. Zastupovať dieťa a spravovať jeho majetok môže iba v bežných veciach.

Maloleté dieťa, ktoré žije s pestúnom v spoločnej domácnosti, je povinné podieľať sa osobnou pomocou, a ak má príjem z vlastnej práce, aj príspevkom z príjmu na spoločných potrebách rodiny. Ak súd predĺži pestúnsku starostlivosť, maximálne rok po dosiahnutí plnoletosti, povinnosti nezanikajú ani dosiahnutím plnoletosti.

Súd najmenej jeden krát za šesť mesiacov zhodnotí výkon pestúnskej starostlivosti.

Zánik pestúnskej starostlivosti môže nastať zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu o zrušení pestúnskej starostlivosti, a to najmä:

- a) dieťa dosiahne plnoletosť,
- b) smrť dieťaťa,
- c) umiestnenie dieťaťa do ochrannej výchovy alebo nástup do výkonu trestu OS,
- d) rozvodom manželov – pestúnov,
- e) ak pestún zanedbáva starostlivosť o maloleté dieťa alebo porušuje svoje povinnosti,
- f) ak o to pestún požiada, súd musí pestúnsku starostlivosť zrušiť, pretože výkon funkcie pestúna je dobrovoľný.

#### **IV. Ústavná starostlivosť**

Ústavná starostlivosť môže byť nariadená len vtedy, ak maloleté dieťa nemožno zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti. Preto je súd povinný pred jej nariadením skúmať, či nie je možné dieťa umiestniť do jednej z nich a výchova je vážne ohrozená alebo vážne narušená a iné výchovné opatrenia neviedli k náprave. Aj ústavná starostlivosť je iba dočasným opatrením.

Súd môže začať konanie aj bez návrhu. Účastníkmi konania o nariadenie ústavnej starostlivosti sú navrhovateľ a osoby, o ktorých právach a povinnostiach sa má konať, t. j. dieťa, rodičia alebo iné osoby.

Súd v rozhodnutí, ktorým nariaďuje ústavnú starostlivosť, musí presne označiť zariadenie, do ktorého má byť dieťa umiestnené. Ak rozhoduje voči

viacerým súrodencom, má rozhodnúť tak, aby súrodenecké vzťahy neboli prerušené. Nariadením ústavnej starostlivosti a realizovaním rozhodnutia súdu sa maloleté dieťa odníma zo starostlivosti rodičov a umiestňuje sa v ústavnej starostlivosti. Dieťa sa podrobuje poriadku v ústave, do ktorého rodičia nemôžu zasahovať. Preto súd styk rodičov s dieťaťom neupravuje.

Súd sústavne sleduje spôsob výkonu ústavnej starostlivosti a najmenej dva krát do roka hodnotí jej účinnosť v súčinnosti s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí, obcou a príslušným zariadením, v ktorom je dieťa umiestnené.

Súd ústavnú starostlivosť zruší, ak rodičia zabezpečili úpravu svojich pomerov v určenej lehote, alebo ak dospeje k záveru, že zanikli dôvody, pre ktoré bola nariadená alebo maloleté dieťa možno zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti, prípadne pestúnskej starostlivosti.

Ústavná starostlivosť zanikne priamo zo zákona dosiahnutím plnoletosti dieťaťa.

## **T – 5 Osvojenie**

- I. Všeobecne o osvojení
- II. Hmotnoprávne podmienky osvojenia
- III. Proces vzniku osvojenia
- IV. Právne následky osvojenia
- V. Zrušenie osvojenia

### **I. Všeobecne o osvojení**

Osvojenie je podľa súčasného právneho stavu právny inštitút nahradzujúci biologické rodičovstvo so všetkými právami a povinnosťami z neho vyplývajúcimi. Osvojením vzniká príbuzenský pomer medzi osvojiteľmi a dieťaťom, ako aj medzi príbuznými osvojiteľov a dieťaťom. Na osvojené dieťa sa hľadí ako na pokrvného príbuzného a vzťahuje sa naň definícia „blízkej osoby“ podľa ustanovenia § 116 OZ.

Právna úprava osvojenia je obsiahnutá v mnohých predpisoch, najmä v:

- a) zákone o rodine, ktorý obsahuje hmotnoprávny základ právnej úpravy vo 4. časti II. hlave – v ustanoveniach §§ 97 až 109 pod názvom „Osvojenie“,

- b) zákone č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku, ktorý rieši zmenu mena a priezviska pri osvojení v ustanoveniach §§ 12 a 13,
- c) zákone č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve SR v ustanovení § 6,
- d) zákone č. 154/1994 Z. z. o matrikách v ustanovení § 21,
- e) zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v ustanoveniach §§ 33 až 44.

Medzinárodnoprávne aspekty osvojenia obsahuje najmä:

- a) Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach z r. 1993, ktorý rieši najmä medzinárodné aspekty osvojenia (oznámený pod č. 380/2001 Z. z.),
- b) Dohovor o právach dieťaťa z r. 1989, oznámený pod č. 104/1991 Zb., v ustanoveniach čl. 20 a 21,
- c) Európska dohoda o osvojení detí z r. 1967,
- d) zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v ustanoveniach § 26, § 26a a § 27 (otázky hmotného práva) a § 39, § 41 a § 41a (procesné otázky).

Osobitnú právnu úpravu môžu obsahovať dvojstranné medzištátne dohody.

Súčasná právna veda rozlišuje osvojenie zrušiteľné a osvojenie nezrušiteľné. Rozdiel medzi uvedenými typmi spočíva v tom, že zrušiteľné osvojenie môže byť zrušené (dohodou medzi osvojiteľom a osvojencom, resp. súdnym rozhodnutím, ak tak ustanoví zákon). Zrušením právne následky osvojenia zaniknú a osvojenec sa vracia do svojej pôvodnej rodiny.

Cieľom nezrušiteľného osvojenia je čo najviac priblížiť rodinný pomer medzi osvojiteľom a osvojencom pomeru rodiča a dieťaťa. Podľa ustanovenia § 108 ZR sa osvojiteľia zapíšu do matriky namiesto rodičov dieťaťa. Obnovenie väzby s pôvodnou rodinou dieťaťa je vylúčené.

## **II. Hmotnoprávne podmienky osvojenia**

Hmotnoprávne podmienky určujú podmienky, ktorých naplnenie skúma súd pri rozhodovaní o osvojení.

Procesné podmienky sa týkajú postupu účastníkov a súdu v konaní o osvojiteľnosti a v konaní o osvojenie, ale aj postupu orgánov sociálnoprávnej ochrany detí v procese osvojenia.

Medzi hmotnoprávne podmienky patrí:

a) osvojiť možno len maloleté dieťa (§ 99 ods. 2 ZR):

- horná veková hranica je určená plnoletosťou (dovŕšením 18. roku veku podľa § 8 ods. 2 OZ alebo uzavretím manželstva od 16. do 18. roku veku),
- najnižšia je 9 mesiacov a vyplýva z ustanovenia § 103 ods. 1 ZR, podľa ktorého musí byť dieťa pred rozhodnutím súdu o osvojení najmenej po dobu 9 mesiacov v pred osvojiteľskej starostlivosti budúceho osvojiteľa,

b) osvojenie musí byť v záujme maloletého (§ 99 ods. 2):

- musí sa skúmať osoba osvojiteľa, spôsob jej života, spôsob života osôb, ktoré s ňou žijú v domácnosti, zdravotný stav osvojiteľa i osvojenca, dôvody, ktoré vedú budúcich osvojiteľov k osvojeniu,
- splnenie účelu osvojenia vyplýva aj zo žiadosti o zapísanie do zoznamu žiadateľov o osvojenie a príloh určených zákonom o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele (§ 35),
- spisová dokumentácia orgánu sociálnoprávnej ochrany detí je súčasťou pri posudzovaní spôsobilosti fyzickej osoby na vykonávanie náhradnej rodinnej starostlivosti,

c) osvojenie je vylúčené medzi osobami, kde už existuje blízky príbuzenský pomer (podľa judikátu NS SR č. 29/1972 – „Starý rodič nemôže osvojiť vlastného vnuka.“)

d) medzi osvojiteľom a osvojencom musí byť primeraný vekový rozdiel, za ktorý sa považuje rozdiel jednej generácie a za minimálny primeraný vekový rozdiel možno považovať 16 rokov (podľa judikátu NS SR č. 3/1986).

e) osoba osvojiteľa musí spĺňať požiadavky stanovené zákonom (§ 98 ZR), ktoré sú:

- osvojiteľ musí byť fyzická osoba,
- osvojiteľ musí mať plnú spôsobilosť na právne úkony,

- osvojiteľ musí spĺňať osobnostné predpoklady, najmä zdravotné, osobnostné a morálne,
  - osvojiteľ musí byť zapísaný do zoznamu žiadateľov o osvojenie podľa osobitného predpisu,
  - osvojiteľ musí spôsobom života a spôsobom života osôb, ktoré s ním žijú v domácnosti, zaručovať, že osvojenie bude v záujme maloletého dieťaťa,
- f) osvojiť dieťa si môžu manželia spoločne, alebo je osvojiteľom jedna osoba a potom to môže byť:
- manžel rodiča dieťaťa, ktorý musí mať súhlas druhého manžela, ak je spôsobilý na právne úkony,
  - pozostalý manžel po rodičovi dieťaťa alebo pozostalý manžel po osvojiteľovi dieťaťa,
  - výnimočne aj osamelá osoba,
- g) na osvojenie sa vyžaduje súhlas zákonných zástupcov dieťaťa, nesúhlas hoci len jedného z nich bráni vysloveniu osvojenia (rodičia - § 28 a § 31, kolízny opatrovník - § 31, poručník - § 60 ZR) ,
- Zákon o rodine v § 102 ustanovuje výnimky, ak sú zákonnými zástupcami rodičia, kedy ich súhlas nie je potrebný, pretože ide o tzv. prípady kvalifikovaného nezájmu rodičov o dieťa:
- ak rodičia (rodič) najmenej počas šiestich mesiacov neprejavovali skutočný záujem o dieťa najmä tým, že ho nenavštevovali, neplnili si pravidelne a dobrovoľne vyživovaciu povinnosť k dieťaťu a nevynaložili úsilie upraviť si svoje rodinné a sociálne pomery tak, aby mohli osobne vykonávať starostlivosť o maloleté dieťa, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka, alebo
  - ak rodičia počas najmenej dvoch mesiacov po narodení dieťaťa neprejavili o dieťa žiadny záujem, ak im v prejavení záujmu nebránila závažná prekážka,
  - ak je rodičom žena, ktorá požiadala o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom a o dieťa neprejavila žiadny záujem najmenej počas dvoch mesiacov po narodení, alebo

- ak rodičia (rodič) dajú súhlas na osvojenie vopred bez vzťahu k určitým konkrétnym osvojiteľom (musí mať písomnú formu a pred príslušným orgánom),
- h) vyžaduje sa súhlas osvojovaného dieťaťa, ak je schopné posúdiť dosah osvojenia (podľa veku, vôľovej a rozumovej vyspelosti), vyžaduje sa spolupráca s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí (podľa § 33 zákona č. 305/2005 Z. z.), ktorý vypracuje správu o príprave dieťaťa, obsahuje aj písomný súhlas dieťaťa a podľa § 146 ods. 1 CMP súd osvojované dieťa vypočuje (ak je schopné a výsluch nie je v rozpore s jeho záujmom).
- i) Pred rozhodnutím súdu o osvojení musí byť maloleté dieťa v pred osvojiteľskej starostlivosti budúceho osvojiteľa po zákonom stanovenú dobu, ktorá je najmenej 9 mesiacov (§ 103 ods. 1 ZR).

Návrh na zverenie do pred osvojiteľskej starostlivosti dáva budúci osvojiteľ, rozhoduje o ňom súd. Súd v rozhodnutí o zverení dieťaťa do starostlivosti budúcich osvojiteľov vymedzí rozsah ich práv a povinností k maloletému dieťaťu (má rovnaké práva a povinnosti ako pestún alebo osoba, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti).

Pred osvojiteľská starostlivosť zanikne právoplatnosťou rozhodnutia o osvojení dieťaťa, alebo ju súd zruší, smrťou dieťaťa, alebo osoby, ktorej bolo dieťa zverené.
- j) súd je povinný, pred rozhodnutím o osvojení, zistiť na základe lekárskeho vyšetrenia, či zdravotný stav osvojenca a osvojiteľov nie je v rozpore s účelom osvojenia a oboznámi ich s výsledkami vyšetrenia,
- k) súd je povinný poučiť osvojiteľa a zástupcu osvojenca o účele, obsahu a dôsledkoch osvojenia, o význame osvojenia z hľadiska záujmu spoločnosti a osvojovaného dieťaťa a osvojiteľa o jeho povinnostiach. Pred vydaním rozhodnutia o osvojení je súd povinný všetkých osobne vypočuť.

### III. Proces vzniku osvojenia

Osvojenie vzniká právoplatnosťou rozsudku súdu o osvojení. Vydaniu rozhodnutia predchádza správne a súdne konanie, ktorého cieľom je naplnenie všetkých hmotnoprávných predpokladov osvojenia.

Postup správneho orgánu pri sprostredkovaní osvojenia upravuje tretia časť „Zabezpečenie náhradného rodinného prostredia“ v ustanoveniach §§ 33 až 44 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí alebo iný príslušný subjekt vykonávajú pri sprostredkovaní osvojenia, v súlade s vyššie uvedenými ustanoveniami právneho predpisu, nasledovné činnosti:

- a) vedú prehľad detí, ktorým treba sprostredkovať osvojenie:
  - pripravujú dieťa na osvojenie (sociálne poradenstvo, informácie o účinkoch osvojenia a psychologická starostlivosť),
  - o príprave vypracuje príslušný orgán (sociálnoprávnej ochrany alebo zariadenie, v ktorom je dieťa umiestnené) správu, ktorej súčasťou je súhlas dieťaťa, ak je schopné posúdiť dosah osvojenia,
- b) vedú evidenciu žiadostí fyzických osôb, ktoré majú záujem stať sa osvojiteľom, o zapísanie do zoznamu žiadateľov:
  - prílohou žiadosti je dotazník,
  - odpis z registra trestov nie starší ako 3 mesiace,
  - správa o zdravotnom stave a doklad o majetkových pomeroch,
- c) zabezpečujú prípravu, posúdenie a odporúčanie fyzickej osoby – potenciálneho žiadateľa:
  - minimálny rozsah prípravy je 26 hodín a obsahuje okrem iného základné informácie o osvojení, právach dieťaťa v náhradnej rodinnej starostlivosti, právach a povinnostiach rodičov a posudzovaní spôsobilosti fyzickej osoby byť osvojiteľom,
  - o priebehu a výsledkoch prípravy je vypracovaná záverečná správa tým, kto prípravu vykonal,
- d) rozhodovanie o zapísaní fyzickej osoby do zoznamu žiadateľov:

- na základe záverečnej správy rozhodne určený orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o tom, či fyzickú osobu zapíše do zoznamu žiadateľov,
- e) vedenie zoznamu žiadateľov:
  - zoznam sa priebežne aktualizuje a o aktualizácii prípravy sa vypracúva správa,
- f) sprostredkovanie nadviazania osobného vzťahu medzi dieťaťom, ktorému je potrebné sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť a žiadateľom:
  - žiadateľovi musia byť poskytnuté všetky informácie o dieťati, dôležité pre rozhodnutie osvojiť si dieťa.

Súd na návrh budúceho osvojiteľa v konaní starostlivosti o maloletých zverí dieťa do pred osvojiteľskej starostlivosti.

Súd na návrh orgánu sociálnoprávnej ochrany, alebo aj bez návrhu, začne konanie o osvojiteľnosti, ktorého cieľom je ešte pred začatím konania o osvojenie, vysloviť osvojiteľnosť dieťaťa, čo znamená osvedčiť, že dieťa je „právne voľné“.

Súd rozhodne o osvojiteľnosti čo najskôr (bez zbytočného odkladu), najneskôr však do troch mesiacov od začatia konania. Výnimočne môže túto lehotu predĺžiť, ak rozhodnutiu súdu bránia vážne dôvody a objektívne príčiny, ale rozhodnúť musí najneskôr do šiestich mesiacov od začatia konania.

#### **IV. Právne následky osvojenia**

Právoplatnosťou rozsudku o osvojení:

- a) zanikajú vzájomné práva a povinnosti medzi osvojencom a pôvodnou rodinou (ale aj právne vzťahy medzi príbuznými rodičov a osvojencom, jedinou výnimkou je trvanie prekážky vylučujúcej uzavretie manželstva medzi osvojencom a pokrvnými príbuznými),
- b) vznikajú právne vzťahy s novou rodinou (rodinnoprávny - medzi osvojiteľom a osvojencom a príbuzenský – medzi príbuznými osvojiteľa a osvojencom),
- c) sú právne následky v osobnej sfére osvojenca:
  - zmena jeho priezviska na priezvisko osvojiteľa,

- osvojiteľia majú právo do šiestich mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia o osvojení zvoliť osvojencovi súhlasným vyhlásením iné meno, ako má zapísané v matrike (súhlas osvojenca je potrebný, len ak je starší ako 15 rokov),
- mení sa rodný list dieťaťa ( osvojiteľ sa zapíše v matrike namiesto rodičov osvojenca na základe oznámenia súdu),
- osvojenec môže byť opätovne osvojený po uplynutí šesťmesačnej lehoty od vzniku osvojenia,
- osvojenec môže požadovať informácie o svojich rodičoch.

Súd zašle právoplatný rozsudok o osvojení orgánu, ktorý vedie matriku (§ 149 CMP).

## **V. Zrušenie osvojenia**

Podľa ustanovenia § 107 ZR je možnosť zrušiť osvojenie do šiestich mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení. Zrušiť osvojenie rozhodnutím môže iba súd v konaní, na návrh alebo aj bez návrhu.

Na vydanie rozhodnutia súdu je potrebné splniť tieto podmienky:

- a) pre zrušenie rozhodnutia existujú vážne dôvody (z pohľadu osvojenca),
- b) vážne dôvody sú v záujme maloletého dieťaťa,
- c) konanie o zrušenie osvojenia sa začne do šiestich mesiacov odo dňa, keď rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť.

Právoplatnosťou rozsudku o zrušení osvojenia zanikajú rodinnoprávne vzťahy medzi osvojiteľmi a osvojencom a príbuzenské vzťahy medzi príbuznými osvojiteľov a osvojencom. Zároveň sa obnovujú so všetkými následkami práva a povinnosti s pôvodnou rodinou, vrátane nadobudnutia predchádzajúceho priezviska osvojencom. Rodičom dieťaťa vznikajú opätovne všetky rodičovské práva a povinnosti podľa ustanovenia § 28 ZR.

## **T – 6 Poručníctvo a opatrovníctvo**

- I. Všeobecný výklad
- II. Poručníctvo
- III. Opatrovníctvo

## **I. Všeobecný výklad**

Maloleté dieťa, ktoré nemôže byť zastúpené svojimi rodičmi na ochranu svojich záujmov, musí mať zákonného zástupcu. Namiesto rodičov súd ustanoví poručníka ako zákonného zástupcu maloletého dieťaťa.

Základný rozdiel medzi poručníctvom a opatrovníctvom spočíva:

- a) v dĺžke trvania poručenského pomeru a
- b) v obsahu právneho pomeru,

Poručníctvo:

- je pomerom relatívne stálym, trvalým,
- poručník vykonáva práva a povinnosti namiesto rodičov (výchova dieťaťa, zastupovanie a spravovanie jeho majetku),

Opatrovníctvo:

- je časovo obmedzené a zaniká jeho splnením,
- opatrovník vykonáva iba niektoré konkrétne vymedzené práva a povinnosti rodičov.

## **II. Poručníctvo**

Súd ustanoví maloletému dieťaťu poručníka (§ 56 ods. 1 ZR), ak obaja rodičia:

- a) zomreli,
- b) boli pozbavení výkonu rodičovských práv a povinností,
- c) bol pozastavený výkon ich rodičovských práv a povinností alebo
- d) nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu.

Poručník bude zabezpečovať výchovu maloletého, zastupovať a spravovať jeho majetok.

Ak sú rodičia maloletého nažive a ak to nie je v rozpore so záujmom maloletého dieťaťa, súd ustanoví za poručníka (podľa § 57 ods. 1 až 4 ZR):

- a) predovšetkým toho, koho navrhli rodičia, ktorých výkon rodičovských práv a povinností bol zastavený,
- b) niekoho z príbuzných alebo blízkych osôb maloletého dieťaťa alebo jeho rodiny,
- c) inú fyzickú osobu,

- d) obec, ak nebolo možné ustanoviť za poručníka žiadnu fyzickú osobu,
- e) orgán sociálnoprávnej ochrany, ak sú maloleté deti bez sprievodu.

Obsah právneho pomeru poručníctva nie je identický s právnym pomerom rodičov a detí. Podľa zákona o rodine (§ 56 ods. 1) bude poručník voči maloletému zabezpečovať jeho výchovu, zastupovať ho a spravovať jeho majetok.

Poručník nie je zo zákona povinný sa o maloletého osobne starať. Poručník nemusí mať dieťa pri sebe, osobne ho vychovávať a spoločne s ním žiť vo svojej rodine a domácnosti. Poručník z dôvodu zabezpečenia riadnej výchovy dieťaťa, dohliada na rozsah a spôsob starostlivosti, ktorá sa dieťaťu poskytuje.

Pri osobnej starostlivosti o dieťa má poručník nárok na rovnaké hmotné zabezpečenie ako pestún (§ 56 ods. 2 ZR) podľa osobitného predpisu (zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa).

Poručník nemá k poručencovi vyživovaciu povinnosť (§ 58 ods. 7 ZR). Vyživovaciu povinnosť by mohol mať poručník voči poručencovi iba z titulu príbuzenstva, napr. ako prarodič.

Poručník je povinný zastupovať maloleté dieťa. Súd v rozhodnutí, ktorým ustanovuje do funkcie poručníka, nevymedzuje rozsah tohto zákonného zastúpenia. Analogicky platí, že ide o rovnaký rozsah zastupovania aký majú rodičia.

Obsah právneho pomeru poručníctva nie je rovnaký ako je to pri právnom pomere rodičov a detí. Rovnako platí, že na poručníka a poručenca sa primerane vzťahujú ustanovenia o právach a povinnostiach rodičov a detí. Rozhodnutia o podstatnej veci, týkajúcej sa maloletého poručenca, napríklad školského vzdelávania, voľby povolania, odmietnutia dedičstva, kúpa, predaj, darovanie nie bežnej veci a pod., si vždy vyžaduje schválenie súdu (§ 58 ods. 3. ZR).

Súd v rozhodnutí o ustanovení poručníka uvedie konkrétny rozsah majetku, ktorý bude poručník spravovať, spôsob nakladania s ním a lehoty, v ktorých je povinný predkladať súdu správy o nakladaní s majetkom maloletého dieťaťa (§ 58 ods. 1 ZR, podľa § 28 OZ). Pokiaľ nejde o bežnú vec, potrebuje poručník na nakladanie s majetkom poručenca schválenie súdu.

Súd je povinný najmenej dvakrát do roka v spolupráci s obcou a v súčinnosti s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí hodnotiť výkon funkcie poručníka (§ 58 ods. 4 ZR).

Osobitnou povinnosťou poručníka voči poručenskému súdu je predkladanie dvoch správ a záverečného účtu:

- a) správa o nakladaní s majetkom maloletého dieťaťa (obsahuje predovšetkým spôsob efektívneho využitia majetku poručenca – príjmy, výdavky, investície... § 58 ods. 1 ZR),
- b) správa o maloletom dieťati (obsahuje najmä informácie o zdravotnom stave, výchove a vzdelávaní poručenca - § 58 ods. 2 ZR),
- c) záverečný účet zo správy majetku maloletého (okrem pravidelných správ o nakladaní s majetkom dieťaťa a o dieťati je poručník povinný predložiť súdu do dvoch mesiacov po skončení svojej funkcie záverečný účet zo správy majetku dieťaťa - § 58 ods. 6 ZR).

Právna úprava venuje osobitnú pozornosť (v ustanovení § 57 ZR) pravidlám, ktoré vymedzujú okruh osôb, ktoré môžu byť ustanovené do funkcie poručníka maloletého, pretože od osobnosti poručníka závisí naplnenie zákonného obsahu poručníka.

Poručník musí byť osobou, ktorá je schopná a ochotná dobrovoľne a v najlepšom záujme maloletého vykonávať svoju funkciu, ktorá je funkciou dobrovoľnou a čestnou.

Súd ustanoví za poručníka predovšetkým toho, koho navrhli rodičia maloletého dieťaťa, ak sú nažive a výkon ich rodičovských práv nebol pozastavený, a ak to nie je v rozpore so záujmom dieťaťa.

Ak nie je možné ustanoviť do funkcie opatrovníka fyzickú osobu, súd ustanoví za poručníka tzv. hmotnoprávneho opatrovníka, ktorým môže byť obec, alebo v prípadoch maloletých bez sprievodu orgán sociálnoprávnej ochrany podľa osobitného predpisu (§ 57 ods. 3 ZR).

Súdne konanie, v ktorom rozhoduje súd o ustanovení poručníka, upravuje aj zloženie sľubu poručníka v prípade fyzickej osoby (obec a orgán sociálnoprávnej ochrany sľub neskladajú) a vydanie listiny, z ktorej vyplýva poverenie na výchovu, zastupovanie a spravovanie majetku maloletého.

Zánik poručníctva - zaniká z dôvodov na strane poručenca (dosiahnutie plnoletosti, smrť maloletého dieťaťa, zánik dôvodu, pre ktorý bol poručník ustanovený a keď rodičia maloletého dieťaťa nadobudli plnoletosť - § 28 ods. 3, § 29 ZR) alebo na strane poručníka (zbavenie poručníka právoplatným rozhodnutím súdu, úmrtím poručníka).

### **III. Opatrovníctvo**

Opatrovníctvo je právny inštitút ochraňujúci záujmy maloletého dieťaťa v konkrétnom prípade.

Opatrovníctvo má z obsahového hľadiska viacero významov, pretože sa viaže na viacero odlišných situácií.

Príslušné ustanovenia zákona o rodine upravujú nasledovné prípady opatrovníctva maloletých detí:

- a) tzv. kolízny opatrovník (§ 31 ods. 2 a 3 ZR),
- b) majetkový opatrovník (§ 29 ods. 2, §§ 33 a 34 ZR),
- c) opatrovník v konaní o osvojení (§ 102 ods. 3 ZR),
- d) opatrovník ustanovený z dôvodu obmedzenia výkonu rodičovských práv a povinností (§ 39 ods. 3 ZR),
- e) opatrovník ustanovený na vykonanie neodkladného úkonu (§ 57 ods. 4 ZR),
- f) opatrovník ustanovený z iných dôvodov (§ 60 ods. 1 ZR).

Na ustanovenie opatrovníka je miestne príslušný súd, v ktorého obvode má fyzická osoba bydlisko. Ak takýto súd nie je, tak súd, v ktorého obvode má fyzická osoba majetok (§ 273 CMP).

Súd vymedzí v rozhodnutí o ustanovení opatrovníka rozsah práv a povinností tak, aby bol splnený účel, na ktorý bol opatrovník ustanovený a aby boli dostatočne chránené záujmy maloletého dieťaťa (§ 61 ZR).

Súd ustanoví za opatrovníka fyzickú osobu, alebo obec (§ 60 ods. 2 ZR).

Funkcia opatrovníka zaniká splnením účelu, pokiaľ nezanikla skôr, ako bol účel ustanovenia opatrovníka splnený (napr. úmrtie opatrovníka).

## T – 7 Výživné

- I. Všeobecný výklad
- II. Konanie o výživnom
- III. Plnenie za iného
- IV. Náhradné výživné
- V. Druhy vyživovacích povinností:
  - a) všeobecný výklad
  - b) vyživovacia povinnosť rodičov k deťom
  - c) vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými
  - d) vyživovacia povinnosť medzi manželmi
  - e) príspevok na výživu rozvedeného manžela
  - f) príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matky

### I. Všeobecný výklad

Vyživovacou povinnosťou všeobecne rozumieme povinnosť členov rodiny prispievať alebo zabezpečovať každodenné existenčné potreby pre ostatných členov rodiny.

Povinnosť vyživovať, podľa zákona, majú ustanovenú iba vymenované subjekty rodinnoprávneho pomeru, ktoré nazývame *povinné osoby*. Právo na výživné sa vzťahuje na subjekty oprávnené z vyživovacej povinnosti, ktoré sú v zákone o rodine určené a sú uvedené ako *oprávnené osoby*.

Miera rozsahu výživného závisí od druhu príslušnej vyživovacej povinnosti:

- a) vyživovacia povinnosť rodičov voči deťom obsahuje zabezpečovanie všetkých životných potrieb dieťaťa bez výnimky (t.j. potrieb, ktoré sú nevyhnutné pre telesný a duševný rozvoj dieťaťa),
- b) vyživovacia povinnosť detí voči rodičom vyžaduje, aby deti zabezpečili rodičom primeranú výživu, ak to rodičia potrebujú,
- c) vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými je viazaná na podmienku nevyhnutnej potreby,
- d) pri vyživovacej povinnosti medzi manželmi ide o vzájomnú povinnosť, ktorej rozsah vyžaduje v zásade rovnakú životnú úroveň oboch manželov,

- e) poskytnutie alebo priznanie príspevku na výživu rozvedeného manžela obsahuje zabezpečenie primeranej výživy podľa schopností, možností a majetkových pomerov bývalého manžela,
- f) príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke obsahuje úhradu nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom a primerané prispievanie na úhradu výživy nevydatej ženy.

Z hľadiska vyživovacej povinnosti ide o potreby stravovacie, zdravotnej starostlivosti, opatery, bývania, prispievania na duševnú a záujmovú činnosť a iné potreby.

Koncepcia vyživovacej povinnosti predstavuje komplex sociálnych, ekonomických a kultúrnych hodnôt, na ktoré má ľudská bytosť právo. Plnenie vyživovacej povinnosti je určené v zákone ako povinnosť a ak povinná osoba neplní vyživovaciu povinnosť dobrovoľne, má oprávnená osoba (resp. jej zákonný zástupca) možnosť uplatniť svoje právo na súde podaním návrhu na stanovenie povinnosti plniť konkrétne výživné. Pri výživnom ide o plnenie v peňažnom vyjadrení.

Pri určení konkrétnej výšky výživného prihliadne súd na:

- odôvodnené potreby oprávneného (najmä s ohľadom na zdravotný stav, vek, ekonomické a sociálne zázemie),
- schopnosti a možnosti povinného,
- majetkové pomery povinného.

Súdom priznané výživné sa platí v pravidelných, opakujúcich sa sumách, ktoré sú splatné na mesiac dopredu. Pravidelným plnením sa ukladá zákonom zabezpečovať potreby oprávneného.

Nesplnenie povinnosti platiť výživné je trestným činom zanedbania povinnej výživy podľa § 207 TZ. Pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu postačuje, aby povinný subjekt najmenej tri mesiace v období dvoch rokov neplnil, čo aj z nedbanlivosti, svoju povinnosť vyživovať alebo zaopatrovať iného.

Súd môže, v prípadoch osobitného zreteľa, uložiť povinnej osobe povinnosť zložiť peňažnú sumu na výživné, ktoré sa stane splatné až v budúcnosti (tzv. tezaurácia výživného), na osobitný účet zriadený v prospech maloletého dieťaťa

rodičom, ktorý má dieťa v osobitnej starostlivosti. Súčasne súd rozhodne aj o spôsobe, akým sa z účtu zabezpečí pravidelné mesačné poukazovanie určených súm na výživné v prospech maloletého dieťaťa.

Zákon priznáva výživnému privilegované postavenie oproti peňažným plneniam iného druhu. Osobný vzťah medzi oprávnenou osobou a povinnou osobou vylučuje, aby vyživovaciu povinnosť bolo možné previesť na inú osobu (ani v prípade dohody medzi oprávnenou a povinnou osobou). Podľa § 76 ods. 2 ZR, u maloletých nie je možné ani započítanie pohľadávok dohodou.

## **II. Konanie o výživnom**

Konanie, v ktorom rozhoduje súd o výživnom, sa môže začať na návrh oprávnenej osoby alebo aj bez návrhu (pri starostlivosti súdu o maloletých). Na návrh sa konanie (určenie výživného, zvýšenie, zníženie alebo zrušenie) začína v prípadoch:

- a) ak ide o rozvod rodičov maloletého dieťaťa (súd v rozhodnutí upraví aj výkon rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode manželstva, najmä určí komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti...),
- b) ak ide o konanie o určenie otcovstva (s ktorým je spojené aj konanie o výchove a výžive maloletého dieťaťa),
- c) ak ide o výživné pre plnoleté dieťa,
- d) ak ide o vyživovaciu povinnosť medzi manželmi,
- e) ak ide o príspevok na výživu rozvedeného manžela,
- f) ak ide o príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke,
- g) ak ide o zmenu alebo zrušenie výživného v dôsledku zmeny pomerov (okrem výživného pre maloleté dieťa, kedy je začatie súdneho konania možné aj bez návrhu).

V konaniach o plnení vyživovacej povinnosti s medzinárodným prvkom môže na základe plnomocenstva zastupovať maloletého, ako aj plnoletého účastníka konania, Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže (podľa § 12 ods. 1 CMP).

Centrum plní úlohy orgánu určeného na vykonávanie medzinárodných dohovorov a právnych aktov Európskej únie, a to:

- a) prijímajúceho a odosielaajúceho orgánu v oblasti vymáhania výživného podľa medzinárodných dohovorov,
- b) ústredného orgánu podľa medzinárodných dohovorov a právnych aktov Európskej únie,
- c) ďalšie úlohy v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí vo vzťahu k cudzine podľa osobitných predpisov (podľa zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom),
- d) spolupracuje s prijímajúcimi a odosielaajúcimi orgánmi zmluvných štátov v cudzine podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.

### **III. Plnenie za iného**

Plnenie za iného je osobitným inštitútom rodinného práva, ktoré je upravené v ustanovení § 79 ZR a možno ho aplikovať iba pri vyživovacej povinnosti. Ak jeden zo subjektov plní za iného to, na čo nie je zo zákona o rodine povinný, má právo požadovať od iného plnenie. Od toho, za koho plnil jeho vyživovaciu povinnosť.

Ak by povinná osoba tomu, kto za ňu splnil vyživovaciu povinnosť, odmietla plnenie dobrovoľne, po predchádzajúcej výzve, je oprávnený ten, kto za iného plnil, uplatniť svoj nárok na súde (žalobou na plnenie podľa § 131 až 138 zákona č. 160/2015 Civilného sporového poriadku, ďalej len „CSP“).

K plneniu za iného môže dôjsť:

- a) pri určovaní otcovstva, keď súd na návrh tehotnej ženy uloží mužovi, ktorého otcovstvo je pravdepodobné, aby poskytol vopred sumu potrebnú na zabezpečenie jej výživy (najdlhšie na dva roky, najneskôr odo dňa pôrodu), príspevok na úhradu niektorých nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom a sumu potrebnú na zabezpečenie výživy dieťaťa po dobu, počas ktorej by žene patrila materská dovolenka a neskôr by sa dokázalo, že otcom dieťaťa je iný muž,
- b) ak spoločné dieťa vychováva iba jeden z rodičov,

- c) plnenie vyživovacej povinnosti dieťaťa voči rodičom a plnenie bolo aj za iných súrodencov,
- d) orgánom sociálnoprávnej ochrany, ktorý v záujme oprávneného poskytne náhradné výživné podľa zákona o náhradnom výživnom (zákon č. 201/2008 Z. z.).

Právo domáhať sa vrátenia úhrady plnenia vyživovacej povinnosti za iného na súde, sa premlčuje v trojročnej premlčacej dobe, ktorá plyní odo dňa, keď sa právo mohlo vykonať po prvý raz.

#### **IV. Náhradné výživné**

Náhradné výživné je suma poskytnutá štátom na zabezpečenie výživy oprávnenej osoby v prípade, ak si vyživovaciu povinnosť neplní povinná osoba. Náhradné výživné sa poskytuje žiadateľovi vo výške určenej právoplatným rozhodnutím súdu alebo vo výške súdom schválenej dohody, najviac vo výške 1,2 násobku sumy životného minima na nezaopatrené dieťa určenej osobitným predpisom (zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

Oprávnenou osobou je dieťa, ktorému bolo priznané výživné právoplatným rozhodnutím súdu alebo súdom schválenou dohodou.

Povinnou osobou je rodič dieťaťa alebo iná fyzická osoba, ktorej bola uložená povinnosť platiť výživné (právoplatným rozhodnutím súdu alebo súdom schválenou dohodou).

Žiadateľom o náhradné výživné je rodič, oprávnená osoba, iná fyzická alebo právnická osoba, ktorej má povinná osoba platiť výživné na oprávnenú osobu podľa právoplatného rozhodnutia súdu alebo súdom schválenej dohody.

Podmienky nároku na náhradné výživné sú uvedené v zákone o náhradnom výživnom (§ 2 zákona č. 201/2008 Z. z.), ktorými sú najmä:

- a) neplatenie výživného v plnej výške povinnou osobou v lehote a spôsobom upraveným v rozhodnutí súdu alebo súdom schválenej dohody, najmenej za tri po sebe nasledujúce mesiace a platenie výživného nemožno zabezpečiť výkonom rozhodnutia počas najmenej troch mesiacov,
- b) nevznikol jej nárok na sirotský, alebo výsluhový sirotský dôchodok, alebo ich suma je nižšia ako suma minimálneho výživného,

- c) riadne plnenie povinnej školskej dochádzky povinnou osobou,
- d) trvalý pobyt oprávnenej osoby na území SR.

Na konanie a rozhodovanie o náhradnom výživnom je príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny podľa miesta trvalého pobytu oprávnenej osoby, ktorý postupuje podľa všeobecných predpisov o správnom konaní, t. j. podľa zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov.

Príslušný orgán je podľa zákona o náhradnom výživnom povinný podať trestné oznámenie na povinnú osobu pre podozrenie z trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 207 Trestného zákona.

Príslušný orgán zastaví konanie o náhradnom výživnom, ak povinná osoba v lehote určenej vo výzve príslušného orgánu preukáže zaplatenie výživného.

Príslušný orgán rozhodne o zastavení výplaty výživného, ak sa zmenia skutočnosti pre poskytovanie náhradného výživného alebo na žiadosť žiadateľa.

## **V. Druhy vyživovacích povinností:**

### *a) všeobecný výklad*

V zákone o rodine sú uvedené tieto druhy vyživovacích povinností:

- vyživovacia povinnosť rodičov k deťom,
- vyživovacia povinnosť detí k rodičom,
- vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými,
- vyživovacia povinnosť medzi manželmi,
- príspevok na výživu rozvedeného manžela,
- príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke.

V právnych predpisoch sa najväčší dôraz kladie na vyživovaciu povinnosť rodičov voči deťom. Zákon o rodine výslovne stanovuje, že zabezpečenie výživy je zákonnou povinnosťou rodičov voči deťom, ktorá trvá až do času, kým deti nie sú schopné samy sa živiť.

Nesplnenie tejto povinnosti po dobu najmenej troch mesiacov v období dvoch rokov je konaním, ktoré je v Trestnom zákone uvedené ako skutková podstata trestného činu zanedbanie povinnej výživy (§ 207 TZ).

Vyživovacia povinnosť detí k rodičom prichádza do úvahy iba v prípade, ak to rodičia potrebujú a jej rozsah je viazaný len na poskytnutie primeranej výživy.

Vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými (napríklad medzi starými rodičmi a vnukmi) je aktuálna iba v prípade, že je to nevyhnutne potrebné a iba za podmienky, že ju nesplnia najbližší príbuzní.

Pri vzájomnej vyživovacej povinnosti medzi manželmi je potrebné dosiahnuť, aby ich životná úroveň bola v zásade rovnaká.

Príspevok na výživu rozvedeného manžela možno priznať iba v rozsahu zabezpečenia primeranej výživy a najdlhšie na päť rokov po rozvode manželstva, výnimočne aj dlhšie, ak je splnený niektorý z dôvodov uvedený v ustanovení § 72 ods. 3 ZR.

Príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke je iba v prípade, ak povinnou osobou je otec dieťaťa alebo muž, ktorého otcovstvo je pravdepodobné.

#### *b) vyživovacia povinnosť rodičov k deťom*

Jedným zo základných práv dieťaťa uvedených v Dohovore o právach dieťaťa z roku 1989 (oznámenie federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb.) je právo dieťaťa na životnú úroveň nevyhnutnú pre jeho telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj v kontexte so zodpovednosťou rodičov alebo iných osôb, ktoré sa o dieťa starajú, za zabezpečenie základných životných podmienok nevyhnutných pre rozvoj dieťaťa (čl. 27 Dohovoru).

Sústavná a dôsledná starostlivosť o výživu, výchovu, zdravie a všestranný vývoj maloletého dieťaťa je súčasťou rodičovských práv a povinností (podľa ustanovenia § 28 ods. 1 ZR). Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom je širšia a trvá až do času, kým deti nie sú schopné samy sa živiť. Pre trvanie vyživovacej povinnosti vek dieťaťa nie je rozhodujúci (aj pri štúdiu na druhej vysokej škole). Rozhodujúce je posúdenie, či dieťa je alebo nie je schopné samo sa živiť.

V niektorých prípadoch nedôjde vôbec k zániku vyživovacej povinnosti rodičov, napríklad v dôsledku trvalo zhoršeného zdravotného stavu dieťaťa (invalidita dieťaťa).

Maloleté dieťa má väčšiu procesnoprávnú ochranu v konaní o výživnom, napríklad:

- a) s konaním o rozvod manželstva je spojené konanie o úpravu pomerov manželov k maloletému dieťaťu z ich manželstva po rozvode (§ 100 CMP),
- b) s konaním o určenie otcovstva je spojené konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností a o výžive maloletého dieťaťa (§ 110 CMP),
- c) možnosť začatia konania o výživnom aj bez návrhu, ak právny úkon urobil zákonný zástupca maloletého a je to v jeho záujme, súd právny úkon schváli (§ 119 CMP) a je podnetom na začatie konania,
- d) uplatnenie vyšetrovacej zásady súdu, pri ktorej je povinný vykonať ďalšie dôkazy potrebné na zistenie skutkového stavu, hoci ich účastníci nenavrhlí.

Na ochranu práv maloletého dieťaťa sa v konaní o starostlivosť súdu o maloletých obligatórne ustanovuje tzv. kolízny opatrovník, ak dôjde k stretu záujmov zákonného zástupcu so záujmami zastúpeného.

Určenie rozsahu vyživovacej povinnosti rodičov k dieťaťu je závislé od odôvodnených potrieb oprávnenej osoby, t. j. dieťaťa, ktoré je možné rozdeliť do troch skupín:

- a) základné, ktoré zabezpečujú nevyhnutné potreby, ako je strava, zdravotná starostlivosť, ošatenie,
- b) rozvíjajúce duševný vývoj dieťaťa a zabezpečujúce získanie vzdelania, napríklad školské poplatky, školské potreby a pomôcky, športová činnosť,
- c) tvorba úspor, ak to majetkové pomery povinného rodiča dovoľujú (súd povinnému rodičovi uloží, aby sumu poukazoval na osobitný účet maloletého dieťaťa).

Súd môže rozhodnutím zabezpečiť plnenie vyživovacej povinnosti v prospech maloletého dieťaťa zložením peňažnej sumy na osobitný účet zriadený v prospech maloletého, ktorá sa stane splatná v budúcnosti (tzv. tezaurácia výživného) u tých rodičov, ktorí majú nepravidelné príjmy plynúce napríklad zo sezónnych prác, alebo ktorí majú úmysel zotrvať dlhodobo v zahraničí (podľa § 64 ZR).

Súd pri určení výživného na maloleté dieťa zverené do striedavej osobnej starostlivosti rodičov, prihliadne na dĺžku striedavej osobnej starostlivosti každého rodiča, ale môže rozhodnúť aj tak, že počas trvania striedavej osobnej starostlivosti rodičov výživné neurčuje (§ 62 ods. 6 ZR).

#### *d) vyživovacia povinnosť detí k rodičom*

Vyživovacia povinnosť detí k rodičom je aktuálna vtedy, ak to rodičia potrebujú a deti sú schopné samostatne sa živiť (§ 66 ZR). Ak sú uvedené podmienky splnené, deti sú povinné zabezpečiť svojim rodičom primeranú výživu.

Primeranou výživou sa rozumie iba nevyhnutná výživa, s prihliadnutím na okolnosti konkrétneho prípadu, na vek, zdravotný stav rodičov, ich majetkové pomery, schopnosti pracovať, možnosti zamestnať sa a pod.

Dieťa nie je povinné zabezpečiť rodičom výživu v rozsahu, ktorý by zodpovedal rovnakej životnej úrovni s jeho životnou úrovňou. Vyživovacia povinnosť môže byť poskytnutá peňažným plnením alebo osobnou starostlivosťou o rodičov (opatrovateľskou službou, starostlivosťou o domácnosť a pod.).

Plnenie vyživovacej povinnosti detí voči rodičom je predovšetkým morálnou povinnosťou detí k rodičom. Ak deti nepristúpia na dobrovoľné plnenie vyživovacej povinnosti k rodičom, rodič je oprávnený obrátiť sa s návrhom na určenie výživného (na plnenie vyživovacej povinnosti) na súd.

K zániku vyživovacej povinnosti dôjde najmä v prípade, ak rodič je schopný živiť sa sám, dieťa prestane byť schopné samo sa živiť, rodič alebo dieťa zomrie a príbuzenský pomer zanikne.

#### *e) vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými*

Ostatní príbuzní sú príbuzní v priamom rade, t. j. priamy predkovia a priamy potomkovia, medzi ktorými sú rodičia a deti, starí rodičia a vnuci (§ 68 a nasl. ZR).

Oprávnenými osobami sú predkovia alebo potomkovia a vznik nároku na vyživovaciu povinnosť od predka alebo potomka oprávnenej osobe vzniká okamihom, keď to oprávnená osoba nevyhnutne potrebuje.

O nevyhnutnú potrebu ide v prípade, ak oprávnená osoba nie je schopná si v nevyhnutnej miere zabezpečiť prostriedky na výživu.

Konanie o výživnom z dôvodu vyživovacej povinnosti medzi ostatnými príbuznými sa môže začať len na návrh oprávnenej osoby vecne príslušným súdom. Ak je oprávnenou osobou maloleté dieťa, konanie sa môže začať aj bez návrhu na podnet zákonného zástupcu maloletého. Tezaurácia výživného pre maloleté dieťa je vylúčená.

Podľa zákona o rodine, vyživovaciu povinnosť medzi ostatnými príbuznými, majú predovšetkým potomkovia pred predkami. Iba v prípade, ak potomkovia nemôžu plniť svoju vyživovaciu povinnosť, prechádza táto povinnosť na predkov.

K zániku vyživovacej povinnosti medzi ostatnými príbuznými dochádza pri úmrtí osoby oprávnenej alebo povinnej, po zaniknutí dôvodu nevyhnutnej vyživovacej potreby, po strate schopnosti poskytovať výživné povinného a zánikom príbuzenského vzťahu medzi oprávneným a povinným.

#### *f) vyživovacia povinnosť medzi manželmi*

Vzájomná vyživovacia povinnosť medzi manželmi vzniká uzavretím manželstva a má byť v rozsahu, ktorý postačuje na splnenie požiadavky rovnakej životnej úrovne u oboch manželov. Oprávnenou osobou je manžel, povinným je druhý manžel.

Pri určení výživného je súd povinný prihliadať na odôvodnené potreby oprávneného, ako aj na schopnosti, možnosti a majetkové pomery povinného a to aj vtedy, ak sa povinný vzdal bez dôležitého dôvodu výhodnejšieho zamestnania, zárobku alebo majetkového prospechu.

Súd pri určení výživného pre oprávneného manžela skúma aj ďalšie okolnosti, najmä ktorý z manželov sa stará o domácnosť a zabezpečuje starostlivosť o maloleté deti.

Súd môže nepriznať oprávnenému manželovi výživné, ak by bolo v rozpore s dobrými mravmi. Na konanie vo veci určenia výživného pre manžela z titulu vzájomnej vyživovacej povinnosti je vecne príslušný okresný súd.

Vyživovacia povinnosť medzi manželmi zaniká smrťou niektorého z manželov, právoplatnosťou rozsudku o rozvode manželstva alebo o neplatnosti manželstva.

#### *g) príspevok na výživu rozvedeného manžela*

Zánikom manželstva dochádza k zániku vzájomnej vyživovacej povinnosti medzi manželmi. Rozvedený manžel, ktorý nie je schopný sám sa živiť, môže žiadať od bývalého manžela, aby mu prispieval na primeranú výživu podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov.

Rozvedení manželia sa majú na príspevku na výživu jedného z nich, dohodnúť. A ak sa nedohodnú, príspevok na výživu rozvedeného manžela určí súd na návrh niektorého z nich. V rámci súdneho konania o určenie príspevku na výživu rozvedeného manžela súd prihliada na hľadiská, ktoré sú relevantné pre všetky druhy vyživovacích povinností (na odôvodnené potreby oprávneného a na schopnosti, možnosti a majetkové pomery povinného).

Príspevok na výživu rozvedenému manželovi nie je možné priznať, ak by to bolo v rozpore s dobrými mravmi.

Výška príspevku na výživu rozvedeného manžela by mala postačovať na primeranú výživu oprávneného manžela a mala by zahŕňať nielen náklady na stravovanie, ale aj na iné životné potreby – bývanie, oblečenie, náklady na kultúrnu a duševnú činnosť.

Príspevok na výživu rozvedeného manžela je možné priznať odo dňa začatia súdneho konania, najdlhšie na dobu piatich rokov odo dňa právoplatnosti po rozvode. Súd môže výnimočne túto dobu predĺžiť, ak rozvedený manžel, ktorému súd príspevok priznal, nie je schopný z objektívnych dôvodov sám sa živiť ani po uplynutí tejto doby, napríklad ak má zverenú do osobnej starostlivosti dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom.

K zániku práva na príspevok na výživu rozvedeného manžela dochádza:

- ak oprávnený manžel uzavrie nové manželstvo,
- ak oprávnený manžel alebo povinný manžel zomrie,
- ak dôjde k zmene pomerov na strane povinnej osoby alebo osoby oprávnenej (k zmene schopností, možností a majetkových pomerov).

#### *h) príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke*

Príspevok má aspoň čiastočne vykompenzovať ťažšiu životnú situáciu tehotnej ženy, resp. matky v určenom čase po pôrode. Podľa § 74 ods. 1 ZR

otec dieťaťa, za ktorého matka dieťaťa nie je vydatá, je povinný najdlhšie počas dvoch rokov, najneskoršie odo dňa pôrodu, prispievať matke primerane na úhradu jej výživy a poskytnúť jej príspevok na úhradu nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom.

Ak otec dieťaťa neposkytne uvedené dva nároky matke dobrovoľne, alebo sa nedohodnú s matkou dieťaťa na ich konkrétnej výške, matka dieťaťa, či tehotná žena sa môže obrátiť na súd. Návrh musí obsahovať okrem dôvodu aj výšku nároku, pretože súd je návrhom matky viazaný a nemôže jej priznať viac, ako sa matka v návrhu domáhala, hoci by výsledky dokazovania svedčili o opaku.

Právo žiadať príspevok na úhradu nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom sa premlčí uplynutím troch rokov odo dňa pôrodu ( t.j. nie odo dňa, kedy sa právo, podľa § 101 OZ, mohlo vykonať po prvý raz).

Súd môže na návrh tehotnej ženy uložiť mužovi, ktorého otcovstvo je pravdepodobné, aby poskytol vopred sumu potrebnú na zabezpečenie výživy, príspevok na úhradu nákladov spojených s tehotenstvom a pôrodom a sumu potrebnú na zabezpečenie výživy dieťaťa po dobu, počas ktorej by žene patrila materská dovolenka podľa osobitného predpisu.

### Rekodifikácia civilného práva procesného

Občiansky súdny poriadok zákon č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov, ktorý bol základným procesnoprávnym predpisom vecí upravených v zákone o rodine, bol zrušený dňom 30. júna 2016. Účinnosť nadobudli dňom 1. júla 2016 právne predpisy, tri procesné kódexy, ktoré nahrádzajú Občiansky súdny poriadok, a to:

- 1) zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok,
- 2) zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok a
- 3) zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok.

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „Civilný sporový poriadok“) sa skladá z piatich častí a základných princípov (osemnástich), ktoré tvoria rámec výkladových pravidiel, v súlade s ktorými majú byť aplikované

interpretované právne normy Civilného sporového poriadku. Základné princípy sú pred paragrafovým znením.

Prvá časť obsahuje ustanovenia o predmete zákona, o právomoci a príslušnosti súdov, o zložení súdu, vylúčení sudcov, o stranách sporu a zastúpení, o iných subjektoch, ktoré majú vplyv na priebeh konania. Vymedzené sú aj procesné úkony súdu, doručovanie, lehoty a ustanovenia o úkonoch strán.

Druhá časť upravuje postupy v rámci konania v prvej inštancii, a to postup súdu po začatí konania, predbežné prejednanie veci, dokazovanie, súdne rozhodnutia a trovy konania.

Tretia časť obsahuje právnu úpravu osobitných procesných postupov, a to skrátené konania a skrátené rozhodnutia (Platobný rozkaz, Európsky platobný rozkaz, Rozsudok pre zmeškanie, Rozsudok pre uznanie a vzdanie sa nároku), ďalej obsahuje spory s ochranou slabšej strany (za slabšiu stranu sa považuje spotrebiteľ, zamestnanec a ten, kto namieta porušenie práva na nediskrimináciu) a neodkladné, zabezpečovacie a iné opatrenia súdu.

Štvrtá časť upravuje riadne a mimoriadne opravné prostriedky, ktorými sú odvolanie, žaloba na obnovu konania, dovolanie a dovolanie generálneho prokurátora.

Účinnosť zákona, prechodné a zrušovacie ustanovenia sú vymedzené v piatej časti v spoločných, prechodných a záverečných ustanoveniach.

Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej len „Civilný mimosporový poriadok“), sa skladá z piatich častí a základných princípov (štrnástich), ktoré tvoria rámec výkladových pravidiel, v súlade s ktorými majú byť aplikované interpretované právne normy Civilného mimosporového poriadku. Základné princípy sú pred paragrafovým znením.

Prvá časť obsahuje ustanovenia, ktoré sa odchyľujú od všeobecnej právnej úpravy Civilného sporového poriadku, a to ustanovenia o predmete zákona, o príslušnosti súdov, o účastníkoch konania a ich úkonoch, postupy v rámci konania v prvej inštancii, ako aj niektoré ustanovenia o dokazovaní, o súdnych rozhodnutiach, trovách konania a opravných prostriedkoch.

Druhá časť je osobitnou časťou, upravuje konkrétne mimosporové konania, a to konania vo veciach rodinnoprávných, konanie o dedičstve, konania v niektorých statusových veciach fyzických osôb, konania vo veciach obchodného registra, v niektorých veciach právnických osôb, konanie o umorení listiny a konania vo veciach notárskych úschov.

Tretia časť upravuje niektoré ustanovenia o neodkladných a iných opatreniach súdu.

Štvrtá časť obsahuje výkon rozhodnutia vo veciach maloletých.

Účinnosť zákona, spoločné a prechodné ustanovenia sú vymedzené v piatej časti.

Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok (ďalej len „Správny súdny poriadok“) sa skladá zo šiestich častí. Základné princípy obsiahnuté v Civilnom sporovom poriadku tvoria rámec výkladových pravidiel na aplikovanie a interpretovanie právnych noriem Správneho súdneho poriadku.

Prvá časť obsahuje všeobecné ustanovenia o konaní v správnom súdnictve, a to predmet zákona, základné pojmy, základné princípy konania špecifické pre správne súdnictvo, právomoc a príslušnosť správnych súdov a organizáciu a zloženie správnych súdov.

Druhá časť upravuje konanie v správnom súdnictve všeobecne, účastníkov konania a iné subjekty konania, oprávnenia prokurátora, zastúpenie, postupy v konaní, doručovanie, poriadkové a iné opatrenia, vylúčenie sudcov, priebeh konania, vrátane procesných rozhodnutí, dokazovanie, rozhodnutia vo veci samej a trovy konania.

Tretia časť upravuje konanie o správnej žalobe, a to všeobecnú úpravu správnej žaloby a osobitne konanie o správnej žalobe vo veciach správneho trestania, sociálnych, azylu, zaistenia a administratívneho vyhostenia.

Štvrtá časť upravuje osobitné konania, a to konanie o žalobe proti orgánu verejnej správy, o žalobe proti inému zásahu orgánu verejnej správy, konanie vo veciach volebných, územnej samosprávy, politických práv, konanie o kompetenčnej žalobe a konanie o návrhoch v iných veciach, ktoré obsahuje konanie o vykonateľnosti rozhodnutí cudzích orgánov verejnej správy a konanie o vydaní súhlasu s inšpekciou.

Piata časť upravuje mimoriadne opravné prostriedky pre správne súdnictvo, a to kasačnú sťažnosť a žalobu na obnovu konania.

Účinnosť zákona, spoločné a prechodné ustanovenia sú vymedzené v šiestej časti.

Konanie v správnom súdnictve bolo upravené v piatej časti Občianskeho súdneho poriadku (Občiansky súdny poriadok č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov) pod názvom Správne súdnictvo.

Základným cieľom rekodifikácie správneho súdnictva Správnym súdnym poriadkom je zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie súdneho procesu v správnom súdnictve, ktorou sa zabezpečí účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických a právnických osôb, ako aj ochrana zákonnosti a verejného záujmu.